

ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ
ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ЧЕРКАСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ОСВІТИ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

***Вчителі-словесники про доцільність
використання інформаційно-комунікаційних
технологій на уроках української мови і літератури
(за матеріалами Інтернет-конференції)***

Черкаси
2012

О.І. Месевря, С.І. Січкарь. Посібник для вчителя: використання інформаційно-комунікаційних технологій у викладанні української мови і літератури. – Черкаси: ЧОПОПП, 2012 – 60с.

Автори-укладачі:

Месевря О.І., зав. лабораторії гуманітарних дисциплін ЧОПОПП;

Січкарь С.І., методист української мови і літератури ЧОПОПП

Рецензенти:

Назаренко Г.А. – проректор наукової роботи Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників;

Шемшур В.М. – методист лабораторії – центру нових інформаційних технологій Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників.

У посібнику подано статті щодо використання інформаційно-комунікаційних технологій (сайт, форум, блог, мультимедіа, телекомунікаційні Інтернет-проекти, чат, відеоконференція та ін.) уроках української мови і літератури.

Для учителів української мови і літератури, студентів педагогічних навчальних закладів.

Рекомендовано до друку вченою радою ОПОПП
Протокол № 4 від 6.12. 2011 р.

Месевря О. І., Січкач С. І., Стаття «Роль аудіовізуальних засобів навчання у формуванні ціннісних орієнтацій учнів (в контексті ідей сталого розвитку)»	4
Кущенко С. В. Стаття «Доцільність застосування ІКТ на уроках української мови»	10
Івченко Л. Д. Стаття «Доцільність застосування ІКТ на уроках української мови і літератури: теорія, практика, досвід.»	12
Скринник О. М. Стаття «Застосування ІКТ на уроках української мови та літератури: чи потрібно це сьогодні?»	15
Біт-Давід М. Е. Стаття «ІКТ на уроках української мови та літератури»	18
Івко О. М. Стаття «Використання ІКТ на уроках розвитку зв'язного мовлення»	23
Кущенко Т. В. Стаття «Доцільність застосування ІКТ на уроках української літератури»	33
Сорокіна Л. В. Стаття «Доцільність застосування ІКТ на уроках української мови і літератури: теорія, практика, досвід»	35
Береговенко В. В. Стаття «Доцільність застосування ІКТ на уроках української мови і літератури: теорія, практика, досвід»	39
Бауер Т.Ф. Стаття «Доцільність застосування ІКТ на уроках української мови і літератури: теорія, практика, досвід»	44
Сахно О. Г. Стаття «Використання методу презентацій на творчо-узагальнюючому міні-модулі з української літератури»	48
Слободян Л. І. Стаття «Доцільність застосування ІКТ на уроках української мови і літератури: теорія, практика, досвід»	50
Кравченко Л. П. Стаття «Сучасний урок української літератури і мультимедійні технології: досвід і перспективи»	55

О. І.Месевря,

завідувач лабораторії
гуманітарних дисциплін ЧОПОПП
С. І. Січка,
методист лабораторії
гуманітарних дисциплін ЧОПОПП

РОЛЬ АУДІОВІЗУАЛЬНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ У ФОРМУВАННІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ УЧНІВ (В КОНТЕКСТІ ІДЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ)

Входження інформаційно-комунікативних технологій в усі сфери діяльності людини і суспільства стає визначальним джерелом їх об'єктивного розвитку. Такий процес називається інформатизацією суспільства, а саме суспільство набуває ознак інформаційного. Інформатизація суспільства передбачає випереджальну інформатизацію галузі науки й освіти, де, в основному, закладаються майбутні досягнення і розвиток суспільства.

Підготувати людину до активної і плідної життєдіяльності в інформаційному суспільстві – одне з головних завдань сучасного етапу модернізації національної системи освіти. Розв'язання цього питання неможливе без формування інформаційної культури учнів, модернізації змісту і технологій навчання, які б відповідали сучасним освітнім пріоритетам, диференціації навчально-виховного процесу для найбільш повного розвитку схильностей і здібностей особистості, задоволення її запитів і потреб, розкриття її творчого потенціалу.

Ключові слова: інформатизація, мультимедійні технології, аудіовізуальні засоби навчання.

Вхождение информационно коммуникативных технологий во все сферы деятельности человека и общества становится определяющим источником их объективного развития. Такой процесс называется информатизацией общества, а именно общество приобретает признаки информационного. Информатизация общества предусматривает опережающую информатизацию области науки и образования, где, в основном, закладываются будущие достижения и развитие общества.

Подготовить человека к активной и плодотворной жизнедеятельности в информационном обществе – одно из главных заданий современного этапа модернизации национальной системы образования. Решение этого вопроса невозможно без формирования информационной культуры учеников, модернизации содержания и технологий учебы, которые бы отвечали современным образовательным приоритетам, дифференциации учебно-воспитательного процесса для наиболее полного развития склонностей и способностей личности, удовлетворения ее запросов и потребностей, раскрытие ее творческого потенциала.

Ключевые слова: информатизация, мультимедийные технологии, аудиовизуальные средства учебы.

Entering of informatively communicative technologies in all spheres of man's activity and society becomes a determining source them objective development. Such process is named informatization of society, namely society gets the informative symptom. Informatization of society foresees LED informatization of areas science and education, where, mainly, future achievements and development of society are mortgaged.

To prepare a man to the active and fruitful vital functions in informative society – one of main tasks of the modern stage modernization of the national system of education. The decision of this question is impossible without forming of informative culture of students, modernization of maintenance and technologies of studies, which would answer modern educational priorities, to differentiation educational-educate to the process for the most complete development of inclinations and capabilities of personality, satisfaction of its queries and necessities, opening of it, creative potential.

Keywords: informatization, multimedia technologies, audiovisual facilities of studies.

У сучасному світі великого значення набуває якість науки й освіти, оскільки ці сфери визначають рівень розвитку держави в цілому.

Сучасний світ динамічний, мобільний, тому молода людина краще реагує і відгукується на нове у навчанні, тобто на те, що відповідає реальності, сучасним тенденціям розвитку суспільства. Застосування нових засобів навчання змінює його форму. Комп'ютеризація навчального процесу здатна змінити його суть, але за умови, що комп'ютер використовується саме як засіб навчання, а не лише замість друкарської машинки чи для розваг.

У сучасному бурхливому світі надшвидкостей доступ до інформації також має бути надшвидкісним. Комп'ютерні програми та Інтернет ресурси можна використовувати й під час навчальних занять. Дійсно, засіб змінює форму – заняття перетворюється на презентацію, екскурсію, дослід, спостереження тощо. Урок – презентація теми, проблеми, зорове чи слухове сприйняття інформації.

Мультимедіа – це сучасна комп'ютерна інформаційна технологія, що дає змогу об'єднувати в одній комп'ютерній програмно-технічній системі текст, звук, відеозображення, графічне зображення та анімацію (мультиплікацію). Кожен із застосовуваних інформаційних компонентів має власні виражальні засоби та дидактичні можливості, спрямовані на забезпечення оптимізації процесу навчання.

Мультимедійні програми як своєрідний засіб навчання можуть забезпечити принципово нову якість: обмін інформацією між учнем і технічною системою відбувається у діалоговій формі, за нерегламентованим сценарієм, який щоразу будується школярем по-новому й на його розсуд, а сама

комп'ютерна технологія навчання органічно вписується в класичну систему, розвиває і раціоналізує її, забезпечуючи нові можливості щодо організації паралельного навчання і контролю знань, надає реальну можливість практичного впровадження індивідуалізованого навчання. З іншого боку, допомагає організації навчального процесу вчителю.

Отже, мультимедіа, маючи особливий вплив на сфери навчання і виховання, дає змогу інтенсифікувати процес навчання, надати йому динамізму, гнучкості, посилити його прикладну спрямованість, а тому актуальним є питання відбору інформації, правильного та своєчасного її подання.

Нові підходи до змісту шкільних курсів української мови і літератури, вимоги до комунікативної, мовної, літературної, соціокультурної компетенції учнів згідно з Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти окреслили проблему формування культуромовної особистості вчителя як головного носія національної мови, культури й духовності у третьому тисячолітті.

Учитель української мови і літератури третього тисячоліття — це дослідник: йому важливо добре орієнтуватися в широкій фаховій інформації, знати сучасні наукові концепції, вміти залучати до наукового пошуку учнівську молодь.

Учитель-словесник як творець духовного світу юних особистостей сьогодні постає перед учнями неповторною індивідуальністю, яка має фундаментальні знання з мови і літератури в поєднанні з традиціями національного виховання, вважає їх часткою свого світогляду і світосприйняття, характеризується розвиненим мисленням, інтелектом, мовленнєвою пам'яттю, мовним чуттям. Такий учитель є культуромовною особистістю.

Використання інформаційних технологій на уроках української мови та літератури може відбуватися різними способами, це залежить від низки факторів, найважливішими з яких вважаємо такі: потреби конкретного уроку, рівня володіння різними програмами та наявністю сертифікованих програм у системі середньої загальної школи. Серед зазначених технологій використовуємо такі їх види:

- інформаційні технології;
- електронні підручники;
- аудіо-, відео-, анімації.

Звичайно, найефективніший вплив на людину здійснює та інформація, яка діє на кілька органів чуття, і запам'ятовується вона тим краще й міцніше, чим більше каналів сприймання було активовано. Звідси й та роль, яка відводиться мультимедійним засобам навчання, що виникли з появою потужних багатофункціональних комп'ютерів, якісних навчальних програм, розвинутих комп'ютерних систем навчання. Ще Я.А. Коменський у своїй праці «Велика дидактика» писав: *«...Усе, що тільки можна, давати для сприймання чуттям, а саме: видиме – для сприймання зором, чутне – слухом, запахи –*

нюхом, доступне дотикові – через дотик. Якщо будь-які предмети відразу можна сприйняти кількома чуттями, нехай вони відразу сприймаються кількома чуттями...».

Досвід переконує, що комп'ютер сприяє не тільки розвитку самостійності, творчих здібностей учнів, його застосування дозволяє змінити саму технологію надання освітніх послуг, зробити урок більш наочним і цікавим. Комп'ютер забезпечує активізацію діяльності вчителя та учнів на уроці, сприяє здійсненню диференціації та індивідуалізації навчання, розвитку спеціальної або загальної обдарованості, формуванню знань, посилює міжпредметні зв'язки. Все це дає можливість покращити якість навчання.

У наш час сучасного учня дуже важко чимось здивувати, тим більше зацікавити, але у навчальних закладах, де використовувалися мультимедійні технології, навчально-виховний процес відзначався такими перевагами: краще сприймався матеріал учнями, зростала їх зацікавленість, відбувалася індивідуалізація навчання, розвиток творчих здібностей (залучення учнівської молоді до створення презентацій, веб-сайтів), використовувалися різні аудіовізуальні засоби (музика, графіка, анімація) з метою підвищення активності дітей, уможливлювалося динамічне подання матеріалу, забезпечуються умови для формування самооцінки учня та його для самостійної роботи.

Підготовка до уроку з використанням комп'ютерних технологій сприяє перш за все встановленню міжпредметних зв'язків, що викликає інтерес не тільки до літератури, а й до інших предметів. Крім того, готуючись до такого уроку, діти вчать виступати перед аудиторією, стисло формулювати свою думку, конспектувати повідомлення однокласників. У процесі такого навчання вони набувають навичок міжособистісного спілкування, оволодівають сучасними технологічними засобами, які вони, безумовно, будуть використовувати у подальшому навчанні, повсякденному житті.

Уроки з використанням мультимедійних технологій потребують значної підготовчої діяльності педагога. Учитель повинен вміти користуватися різноманітними програмами: графічними, flash – анімації, web – редактора, програмами для створення презентацій, програмами для роботи зі звуком та відео тощо. Це уможливорює подання інформації у формі відео, презентації, web-сторінки з різноманітними роликами.

Мета уроків української мови і літератури, полягає не в тому, щоб наздогнати такий мінливий комп'ютерний світ, а в тому, щоб виховати в учнів інформаційну культуру, забезпечити їм той рівень комп'ютерної і мовної грамотності, з якого їм буде легко рухатися вперед, обираючи напрямок відповідно до свого виду діяльності. Ставиться також наголос на досягнення основних принципів, які нададуть учням можливість усвідомлено й ефективно застосовувати комп'ютер для розв'язування найрізноманітніших задач.

Використання комп'ютерних технологій є резервом підвищення грамотності учнів, зокрема систематичне написання комп'ютерних диктантів, за допомогою яких індивідуалізується процес вдосконалення правописних

умінь і навичок. Можна порадити електронні посібники, схвалені Міністерством освіти і науки України до використання в навчальному процесі: «Практикум з української мови: 10-11 класи» (автори – Л.Скуратівський, Г. Шелехова, В. Новосьолова, Л. Плетньова), розробник «Квазар-Мікро-Техно», 2006; Педагогічний програмний засіб «Українська мова, 7 клас» (автори – Г. Шелехова, В. Новосьолова, Я. Остаф, Л. Скуратівський), розробник ЗАТ «Мальва», 2007; Педагогічний програмний засіб «Українська мова, 8 клас» (автори – Г. Шелехова, В. Новосьолова, Я. Остаф), розробник ЗАТ «Мальва», 2008.

Доцільним та ефективним є використання в навчальному процесі електронного словника української мови, розробленого Інститутом мовно-інформаційних досліджень НАН України (автори – В.А. Широков, О.Г. Рабулець, І.В.Шевченко, О.М. Костишин, К.М. Якименко), серія «Словники України» – Словозміна, транскрипція, фразеологія, синонімія, антонімія. – К.: Довіра, 2001-2005.

Використання електронного посібника на уроках української мови передбачає пошук шляхів уникнення одноманітності в роботі вчителя на уроці, наочне представлення мовних об'єктів і процесів, включення відеосюжетів, можливість виявлення рівня навчальних досягнень учнів, забезпечення диференціації, індивідуалізації навчання, мовленнєвого розвитку школярів, широке наведення зразків мовленнєвого етикету, формування мотивованого ставлення до вивчення мови, оперативний самоконтроль учнів у процесі виконання вправ і тестів тощо. Також електронний посібник має широкі можливості щодо роботи з додатковою інформацією (словниками, енциклопедіями, довідниками, бібліографією та ін.), проведення мовних ігор, тестів для самоконтролю та відпрацювання з метою закріплення мовних і мовленнєвих умінь навичок школярів.

Для отримання більш розширеної інформації радимо звернутися до Інтернет-сайтів мовної тематики: vesna.sammit.kiev.ua; ingresua.tripod.com/domivka.htm.

Одним із важливих шляхів оновлення методичної системи вивчення української літератури та урізноманітнення форм навчання є використання сучасних інформаційних технологій. Серед програмно-педагогічних засобів навчання з української літератури, що мають схвалення Міністерства освіти і науки України, є: «Українська література для 11 класу» (автор Бійчук Г.Л.), підготовлений у співпраці з технічною фірмою «Квазар-Мікро Техно»; Авраменко О.М., Дмитренко Г.К. Українська література. Дидактичні мультимедійні матеріали. 8 клас. – К.: Грамота, 2008; навчальні комплекти, підготовлені видавничими структурами Всеукраїнського товариства «Просвіта»: компакт-диски та аудіокасети «Етнічна музика України» (14 частин), «Перлини української культури» (5 частин), компакт-диск «Т.Шевченко. Кобзар», комп'ютерні ігри україністичної тематики тощо.

У процесі вивчення української літератури варто використовувати й сучасні можливості Інтернету, наприклад, такі сайти: pysar.tripod.com –

класична українська література; www.poetryclub.com.ua – сучасна поезія світу, критичні матеріали про літераторів; poetry.uazone.net – українська поезія та фольклор тексти сучасних пісень, переклади світової поетичної класики; books.ms.km.ua – твори репресованих українських письменників; www.lib.proza.com.ua – твори сучасних українських і зарубіжних авторів; litopys.narod.net – бібліотека давньоукраїнського письменства, оригінали творів, переклади, коментарі, історичні відомості; www.nbu.gov.ua/tb/ukr.html – зібрання творів українського письменства від найдавніших часів до початку ХХ століття та ін.

Літературно-критичний матеріал та тексти художніх творів можна знайти на сайтах популярних фахових часописів, наприклад: www.book-courier.com.ua – «Книжковий кур'єр»; www.elitprofi.com.ua/gazeta – «Книжник-ревію»; www.kryfyka.kiev.ua – «Критика» та ін.

Отже, мультимедіа, маючи особливий вплив на сфери навчання і виховання, дає змогу інтенсифікувати процес навчання, надати йому динамізму, гнучкості, посилити його прикладну спрямованість, а тому актуальним є питання відбору інформації, правильного та своєчасного її подання.

Досвід застосування мультимедіа у загальноосвітніх навчальних закладах переконує також у необхідності створення власних спеціальних пакетів програм для використання в навчальному процесі. Уже кілька років в Черкаському обласному інституті післядипломної освіти педагогічних працівників відбувається виставка передового педагогічного досвіду на яку вчителі, представляють розробки комп'ютерного навчально-методичного забезпечення навчального процесу: від посібників (аудіо-, відео- записів, схем, алгоритмів, формул, таблиць тощо) для демонстрації під час уроку, тестових програм для контролю знань до електронних презентацій, веб-сторінок та навчальних фільмів. Ми переконалися в тому, що існує кілька важливих проблем, перш за все, вони стосуються не тільки забезпечення навчальних закладів комп'ютерами, а й володіння навичками використання ІКТ учителями і учнями.

Нині вже важко й уявити сучасний урок літератури без залучення потужних можливостей Інтернет-ресурсів, використання яких сприяє формуванню справді сучасного читача, озброєного найновішими технологіями пошуку, одержання та використання пізнавальної інформації. Також використання можливостей Інтернету сприяє розвитку вольової сфери учнівської молоді, збільшує її пізнавальну активність та зацікавленість інтелектуальною діяльністю та стимулює мотивацію до вивчення художньої літератури. вагому роль відіграють ці новітні технологічні засоби й в осучасненні навчально-виховного процесу, у піднесенні рівня фахової майстерності й науково-методичної культури вчительської праці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воробцова В.В. Використання інформаційних технологій навчання на уроках української мови і літератури // <http://www.nbav.gov.ua>.
2. Коменський Я.А. Велика дидактика // Вибрані педагогічні твори. – К., 1940. – Т.1. – С.159.
3. Ротаєнко П. та ін. Мультимедійні засоби навчання // Інформатика. – 2003. – №6. – С.10–15.
4. Тупиця О.Ю. Мультимедіа як сучасний засіб навчання.

С. В. Кущенко,
учитель української мови та літератури
вищої категорії Ватутінської
загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №2
імені М. Ф. Ватутіна Ватутінської
міської ради

ДОЦІЛЬНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ІКТ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті на матеріалі власного досвіду розглядається проблема доцільності застосування ІК технологій на уроках української мови. Серед часто вживаних методів автор зазначає такі: використання презентацій, аудіодиктантів, тестування.

Не секрет, що сучасні діти краще володіють комп'ютером за вчителів. Мабуть, багатьом доводилося звертатися за допомогою до учнів у вирішенні проблем з ПК. Тож чому не використати це з користю для всіх: і учень зможе виявити свої таланти, дізнається, що комп'ютер створений не тільки для ігор і перегляду бойовиків та фентезі, а й є чудовим засобом пізнання нового, і вчителю буде легше, адже учень стане співтворцем уроку.

Як би не заперечували використання ПК на уроках мови (потрібно виробляти почерк, діти розучаються писати і т.п.), але за ІКТ – майбутнє. В епоху наскальних малюнків, мабуть, також заперечували б письмо на папері, адже камінь – вічний! Так, прогресу треба підкорятися.

Я маю 20 років стажу. Коли починав працювати, навіть подумати не міг, що колись буду користувачем ПК та ще й використовуватиму його в роботі. А тепер не можу обійтися без нього. Тож будемо сподіватися, що почерк – це не головне у формуванні знань та умінь випускника школи. Головне – навчити знаходити інформацію, аналізувати її та правильно використовувати. Тому й планується запровадження медіаосвіти, яка навчить випускника основам роботи з потоком інформації.

Я розумію шкідливий вплив на здоров'я, особливо зір. Але знаю всього декількох батьків із сотень, які обмежують своїх дітей у грі на комп'ютері і перегляді кінофільмів. Звичайно, на уроці потрібно дотримуватися санітарних норм щодо роботи з комп'ютером, виконувати вправи для відпочинку очей, фізкультхвилинки.

Дуже вдячний методистам ЧОПОПП Месеврі О. І. та Січкару С. І., що вони спонукають словесників до комп'ютерної творчості: всі випускники курсів підвищення кваліфікації створюють презентації з певної теми. Не всі сприймають це схвально, але згадайте: ні одна реформа не проходила безболісно, скільки крові пролито за встановлення, наприклад, християнства, але чи можемо сьогодні уявити себе представниками іншої релігії?

Звичайно, дуже хотілося б, щоб проблемою інформатизації навчального процесу займалася держава: створювалися програмні засоби, електронні підручники, збірки аудіо диктантів, тести і т. п., не школи, а класи були забезпечені мультимедійними дошками, учні – ноутбуками. Але будемо вдячні, що держава дає нам можливість відчувати себе творцями нового, причетними до творення майбутнього.

На уроках української мови комп'ютер використовую на різних етапах: і для перевірки домашнього завдання, і для вивчення нового матеріалу, і для його закріплення.

Для перевірки домашнього завдання найчастіше використовую тести. Є кілька програм створення тестів, вони прості у використанні і всім доступні.

Під час вивчення нового матеріалу дуже допомагають презентації. Створювати їх потрібно відповідно до віку дітей, з дотриманням санітарних норм (поєднання кольорів, використання шрифту). Робота з презентаціями задіює всі види пам'яті: зорову (учні бачать), слухову (читають), моторну (пишуть). Презентація є ефективнішою у порівнянні з таблицями, адже вона кольорова, часто з ілюстраціями та анімацією, що активізує увагу учнів.

Ефективним є використання ПК на уроках розвитку зв'язного мовлення: учні редагують запропонований текст(цей вид роботи займає мало часу, адже не потрібно переписувати текст), шукають в Інтернеті зразки певних робіт (творів-описів, творів-роздумів, нарисів, есе тощо), аналізують, використовують за зразок у написанні власної роботи. На цьому етапі варто провести розмову про плагіат, про власну гідність, створити ситуацію успіху, щоб дитина повірила у власні сили.

У «Методичних рекомендаціях щодо вивчення української мови в 2011-2012 н. р.» вказується, що « використання комп'ютерних технологій є істотним резервом підвищення грамотності учнів, зокрема систематичне написання комп'ютерних диктантів, де є така можливість, за допомогою яких індивідуалізується процес удосконалення правописних умінь і навичок та зростає його ефективність». Ми маємо у кабінеті української мови та літератури диск з аудіодиктантами, який використовуємо для підготовки до державної підсумкової атестації у 9 класі. Багато учнів скопіювали його і використовують самостійної роботи дома, адже не всім можуть диктувати батьки.

Не можу уявити уроків вивчення теми «Лексика» без використання ІКТ. Школа забезпечена не всіма видами словників, тому заповнює цю прогалину Інтернет, де учні мають можливість працювати майже з усіма видами словників.

Отже, комп'ютер допомагає вчителю говорити з учнями однією «мовою», зробити їх співтворцями уроку, бути впевненим у своїй профпридатності, є джерелом поповнення знань, методичних знахідок, вивчення передового педагогічного досвіду.

Л. Д. Івченко,
учитель української мови та літератури
Драбівського навчально-виховного комплексу
«Загальноосвітня школа I-III ступенів імені
С.В. Васильченка – гімназія» Драбівської
районної ради

ДОЦІЛЬНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ІКТ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ: ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА, ДОСВІД

На сучасному уроці одним із ефективних способів розвитку пізнавальної активності учнів є використання мультимедійних технологій, які дають можливість зробити урок цікавішим, поліпшити рівень унаочнення навчального матеріалу та підвищити рівень досягнень учнів. Комплексне сприйняття інформації за допомогою органів зору та слуху забезпечує позитивний емоційний фон уроку, сприяє формуванню в учнів естетичних смаків. Залучення учнів до підготовки мультимедійних презентацій активізує самостійне опрацювання ними різних джерел інформації, підвищує мотивацію навчання, інтерес до вивчення предмета, створює атмосферу творчості. Тому, працюючи над проблемою «Впровадження мультимедійних технологій на уроках української мови і літератури», організувала спільну роботу з учнями, яка послугувала розробці мультимедійного посібника «Українська література. 9 клас. Мультимедійні дидактичні матеріали». Посібник містить портрети письменників, аудіозаписи програмових творів, відеоресурси, репродукції картин відомих українських художників, фотоматеріали. У розробці посібника використано матеріали з мережі Інтернет, власних презентацій учнів та учителя. Посібник призначено для використання на уроках української літератури у 9 класі за чинною програмою МОН України. Рекомендований радою РМК відділу освіти Драбівської районної державної адміністрації Черкаської області (протокол № 2 від 21.12. 2009 р.) Він є додатком до підручника літератури та програмного засобу «Мультимедійні дидактичні матеріали. Українська література 9 клас» (автори – О. М. Авраменко, Г. К. Дмитренко, видавництво «Грамота», 2009).

Матеріали з досвіду використання ІКТ на уроках української мови і літератури презентувалися на курсах підвищення кваліфікації при Черкаському обласному інституті післядипломної підготовки педагогічних працівників та під час обласного конкурсу на кращу серію цифрових ресурсів, який проводився у рамках обласної виставки «Освіта Черкащини». За підсумками

конкурсу здобула I місце та нагороджена Дипломом Головного управління освіти і науки Черкаської обласної державної адміністрації (2009, 2010 роки).

Матеріали посібника розміщено у колекції цифрових ресурсів Черкаського обласного інституту післядипломної підготовки педагогічних працівників.

Авторські розробки уроків української мови з теми «Розділові знаки при звертанні», «Однорідні означення, відмінність їх від неоднорідних» та української літератури з теми «Осип Назарук. «Роксоляна». Події історичної доби XVI століття. Історична правда і художній вимисел» та мультимедійні презентації розміщено на порталі Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників: <http://oipor.ed-sp.net/> (2009р.).

Методичну розробку уроку з української мови з використанням засобів мультимедіа з теми «Однорідні означення, відмінність їх від неоднорідних» надруковано у Всеукраїнському науково-методичному журналі «Вивчаємо українську мову та літературу» видавничої групи «Основа» (№34, грудень 2009р.).

Досвід з проблеми НВК «Впровадження мультимедійних технологій в навчально-виховному процесі» також пропагувала під час відкритих уроків на районних семінарах учителів-словесників (2006, 2009 роки).

Мультимедійну презентацію «Розділові знаки у реченнях зі звертаннями» ефективно використала на уроці української мови у 8 класі. На матеріалі відеоресурсу до тексту «Степ» організувала пошуково-вибіркову роботу на основі тексту. Використані у презентації схеми дали учням можливість узагальнити правила вживання розділових знаків та виділення звертань у реченнях.

Слайд «Тестові завдання» використала як кодове завдання з метою ефективного використання часу на уроці під час перевірки засвоєних практичних умінь і навичок школярів. За матеріалами відеоресурсу «Могутній Борисфен» на уроці проводилася робота над розвитком зв'язного мовлення (написання творів-описів із вживанням речень із звертаннями). Матеріали презентації спрямувала на розвиток творчих здібностей учнів та практичних умінь і навичок з вивченої теми.

Чудову можливість замотивувати дітей дає така педагогічна технологія, як метод проектів. Це, звісно, не нове поняття в освітянській галузі. Просто із розвитком ІК-технологій ця педагогічна ідея оновилася. Проектні методики дають можливість формувати різноманітні учнівські компетентності, зокрема вміти одержати інформацію, критично її відбирати та самостійно розв'язувати завдання. Таким чином, навчальний проект — це організаційна форма роботи, що орієнтована на вивчення закінченої навчальної теми і поєднує навчально-пізнавальну, дослідницьку, творчу чи навіть ігрову діяльність учнів-партнерів, які мають спільну мету.

Одним із змістовних науково-дослідницьких проектів, створених групою учнів та презентованих на уроці української літератури у 9 класі, є «Енеїда –

енциклопедія українознавства», який, крім навчально-дослідницького літературознавчого матеріалу, включає питання Інтернет-опитування та в діаграмах відображає його результати.

Високоєфективність реалізації даної науково-методичної проблеми підтверджують результати ЗНО з української мови випускників 2008 року: високий рівень досягнень 35% та достатній рівень – 65%. Мої вихованці є постійними переможцями районних та призерами обласних етапів Міжнародного конкурсу з української мови ім. Петра Яцика та Всеукраїнської олімпіади з української мови та літератури. Учениці Яценко Катерина (2005 р.) та Циганок Олександра (2009 р.) посіли призове II місце в III (обласному) етапі, а в 2010 році Циганок Олександра здобула перемогу в III (обласному) етапі Міжнародного конкурсу з української мови ім. Петра Яцика. Випускниця Ничипоренко Ольга та учениця Циганок Олександра (2011 р.) – призери (III місце) III (обласного) етапу Всеукраїнської олімпіади з української мови та літератури (2008, 2011 роки).

Учні 9–А гуманітарного класу залучалися до написання науково-дослідницьких робіт з української літератури у рамках шкільної МАН (2009 – 2010 н.р.). На шкільному конкурсі-захисті вони демонстрували у створених мультимедійних презентаціях матеріали, що відображали зміст дослідницької роботи.

Отже, сьогодні, коли з появою новітніх технологій інформаційний простір значно розширився, коли переважна більшість учнів добре володіє комп'ютером, з'явилася можливість зацікавити наших обізнаних дітей у навчанні. Безперечно, учні зацікавлені, коли замотивовані і коли самі є активними учасниками цього процесу.

ІКТ – один із шляхів підвищення пізнавальної активності та подолання неуспішності серед школярів. Тому із застосуванням мультимедійних технологій мною було вирішено ряд основних завдань:

- підвищення рівня мотивації навчання школярів;
- активізація пізнавальної діяльності учнів;
- розвиток творчого мислення;
- розвиток самостійного критичного мислення;
- формування вмінь працювати з різними джерелами інформації;
- можливість поєднання візуальної та звукової форми сприйняття навчального матеріалу;
- розширення кількості сприйняття учнями інформації; застосування отриманих знань у нових ситуаціях;
- ефективного тренування засвоєних умінь і навичок;
- автоматизованого контролю результатів навчання;
- забезпечення навчального процесу електронними ресурсами.

О. М. Скринник,

ЗАСТОСУВАННЯ ІКТ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ: ЧИ ПОТРІБНО ЦЕ СЬОГОДНІ?

Професія учителя тим і особлива, що вимагає постійної наполегливої роботи над собою, вічного незадоволення досягнутим і безперервного навчання. Мінливий і швидкісний світ передових технологій, з яким уже давно на «ти» навіть молодші школярі, не може залишатися для нас, педагогів, паралельною реальністю. Часи, коли для уроку достатньо було дошки і підручника, безповоротно канули в лету. Тільки той наставник, який сам уміє учитися, може навчити інших.

Сьогодні необхідно залучати учнів до активної співпраці, делегувати їм певну частину учительських повноважень, перетворюючи вихованців із об'єкту навчання у компетентісну і цілеспрямовану особистість, мотивовану і зацікавлену в досягненні високих навчальних результатів, а головне – здатну самостійно учитися. Час зруйнувати стереотип про те, що шкільний урок мови чи літератури – це традиційно, одноманітно і нудно, одним словом, не сучасно. А отже, мусимо говорити мовою, близькою і зрозумілою сучасним дітям, орієнтуватися у світі інтерактивних технологій і перетворювати його на свого союзника у вихованні допитливого, активного, зацікавленого учня.

Для мене все почалося кілька років тому з освоєння мережі Інтернет. Більшість батьків переконана, що комп'ютер потрібен дитині для навчання, а насправді останні дослідження показали, що 86% підлітків годинами просиджують у соціальних мережах, від чого, зрозуміло, розумнішими не стають. Культура користування мережею в нашому суспільстві залишається надзвичайно низькою саме тому, що юних користувачів, як правило, ніхто цій культурі не навчає. Батьки або не мають достатніх навичок, або не мають часу і бажання, а вчителі, особливо досвідчені, не дуже поспішають братися за освоєння нової для себе царини знань, обґрунтовуючи своє небажання то браком часу, то організаційними чи то матеріальними проблемами. Не говоритиму, що у своїй роботі не стикалася із труднощами і перешкодами, але тут мені часто допомагали самі діти, тому процес навчання у нас був і залишається спільним.

Обладнання кабінету української мови та літератури сучасною комп'ютерною технікою, підключення до Інтернету, можливість проводити уроки в кабінеті інформатики відкрили переді мною справді широкі перспективи. Перегляд фільмів, наукових програм, відеоекскурсії, прослуховування аудіозаписів, створення мультимедійних презентацій, можливість проведення он-лайн конференцій – усе це зробило навчальні заняття не тільки різноманітнішими, яскравішими, але й цікавішими та емоційнішими, врешті – змістовнішими. Маючи доступ до Інтернету, я можу

продемонструвати учням фільми, які пересічний школяр ніколи не переглядає по телебаченню (наприклад, серії передач «Загадки історії», «Невідома Україна», «Видатні українці», документальну хроніку чи екранізації класичних літературних творів, інтерв'ю із сучасними письменниками чи презентації видавництва – сьогодні медійний простір надає такі можливості). Таким чином учні залучаються до пошуків альтернативних джерел інформації, «виводяться» за межі шкільного підручника, мають нагоду ознайомитися з різними поглядами на питання, що вивчаються... Перегляд анімаційного фільму «Енеїда» за Іваном Котляревським, вистави «Украдене щастя» за Іваном Франком, фільмів «Тіні забутих предків» за Михайлом Коцюбинським чи «Лісова пісня» за Лесею Українкою не тільки забезпечує рівень унаочнення навчального матеріалу, знайомить учнів із справжніми мистецькими здобутками театру і кіно, але й сприяє формуванню стійкого читацького інтересу. А сьогодні це ой як актуально!

Ставши кілька років тому учасником апробації програмних педагогічних засобів (ППЗ) «Українська література. 7 клас» та «Українська мова. 7 клас» (видавництва «Мальва»), я значно розширила можливості проведення уроків різних типів. До беззаперечних переваг цих мультимедійних засобів слід зарахувати такі:

- наявність програми для конструювання уроків учителем на власний розсуд;
- тестові програми, за якими учень самостійно може перевірити свій рівень засвоєння навчального матеріалу;
- велика кількість ілюстративного матеріалу та аудіосупровід.

Звичайно, оволодіння навичками роботи з ППЗ вимагає певних зусиль і часу, але воно того варте. З часом колекція нашого навчального кабінету поповнилася фонохрестоматіями, навчальними дисками «Дидактичні матеріали з української літератури» (автори Авраменко О.М., Дмитренко Г.К., видавництво «Грамота») для 6-10 класів, «Диктанти з української мови. 9 клас» (Авраменко О.М.), мультимедійним компакт-диск «Т.Шевченко. Кобзар» («Просвіта») та ін. Це дає змогу не тільки самому вчителю готуватися до уроків, а й активно залучати до цього процесу учнів.

Ось нарешті ми дібралися до головного. Залишатися тільки споживачами готової мультимедіапродукції нецікаво і не дуже ефективно.

Тому наступним моїм кроком стало створення власних інформаційних ресурсів (наприклад, відеоробіт для уроків розвитку зв'язного мовлення і позакласного читання, тестових завдань, алгоритмів для виконання роботи над помилками, блоку матеріалів із народознавства та літератури рідного краю та ін). Разом із вихованцями ми працюємо над розробкою мультимедійного посібника «Українська література. 5-6 клас. Мультимедійні дидактичні матеріали», який стане результатом роботи творчої групи учителів-словесників нашої школи. На стадії розробки перебуває іще один посібник – «Синтаксис. Види складних речень. 9 клас».

Безумовно, розвиткові творчих здібностей учнів, їхньому самовираженню, виробленню практичних навичок якнайкраще сприяє проектна діяльність. Трапляються і цікаві роботи, і пересічні, але при створенні мультимедійних презентацій навіть слабкі учні, як правило, досягають гарних результатів. Серед створених останнім часом можу назвати такі учнівські проекти: «Екскурсія музеєм І.С. Нечуя-Левицького», «Заочна екскурсія Франковими стежками», «Кохання – пісня людської душі. За драмою-феєрією Лесі Українки», «Пам'ятники Тарасові Шевченку у світі», «Шевченко-художник», «Поезія – це завжди неповторність. За лірикою Ліни Костенко» та ін. Традиційним стало створення презентацій під час вивчення біографії письменника, з огляду на постійний брак часу при розгляді таких тем, ми даємо можливість дітям «доторкнутися» до людини і її життя, наближуємо хрестоматійні образи до дитячих сердець.

Дуже широко застосовую ІКТ у позакласній роботі (у проведенні предметних тижнів, Шевченківських днів, у роботі народознавчого гуртка). Особливо вдалими вважаю конкурс мультимедійних презентацій «Я українець. А ти?», який ми провели до Дня української писемності, й інтерактивну програму «Антисуржик», яка стала окрасою предметного тижня. Якщо сказати коротко про останній проект, то підготовка до нього тривала кілька місяців. Він мав на меті сформувані у старшокласників стійкі мовні переконання, виховувати неприйняття суржика не тільки в школі, але і в побуті, навчити помічати і виправляти помилки у своєму мовленнєвому оточенні. Із зібраного протягом підготовчого етапу матеріалу учнями було створено відеопрезентацію «Мовне обличчя нашого міста», де зафіксовано написи у рекламних оголошеннях, на вивісках і вітринах магазинів та ін., що порушують мовні норми.

Про результативність використання на уроках мови та літератури передових сучасних технологій свідчать успіхи моїх вихованців на міських предметних олімпіадах, мовних та літературних конкурсах, де протягом останніх років учні нашої школи постійно посідають призові місця. За результатами ЗНО з української мови та літератури за минулий навчальний рік наші випускники мало чим поступилися ліцеїстам і гімназістам Черкас.

Перспективи використання ІКТ справді вражаючі. Постійно діючий сайт нашої школи дозволяє пропонувати учням тексти малодоступних широкому загалу літературних творів (а таких, на жаль, у шкільній програмі ще достатньо!), брати участь у обговоренні почутого або прочитаного; врешті створює можливість дистанційного навчання (чи то для тих, хто з певних причин був відсутній на уроці, чи під час сумнозвісних карантинів).

І хоча слухними я вважаю нарікання колег на те, що сучасний учень усе рідше бере до рук книгу, та зміни навколо нас зупинити неможливо. А це значить, що бути успішним сучасним учителем можливо тільки тоді, коли ідеш у ногу з часом.

Отож зичу нам усім, шановні педагоги, творчого спокою і наполегливості у двобої із викликами прогресу.

М. Е. Біг-Давід,
учитель української мови та літератури
Золотоніської спеціалізованої школи
№ 2 інформаційних технологій
Золотоніської міської ради

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

XXI століття – час переходу до високотехнологічного інформаційного суспільства, в якому якість людського потенціалу, рівень освіченості й культури всього населення набувають вирішального значення.

Комп'ютери стрімко увійшли в різноманітні сфери повсякденної діяльності суспільства, тому широке запровадження комп'ютерної техніки у процесі навчання є важливим завданням педагогів.

Використання інформаційних технологій на уроках української мови та літератури може відбуватися різними способами, це залежить від низки факторів, найважливішими з яких є такі: потреби конкретного уроку, рівень володіння різними програмами та наявністю сертифікованих програм у системі середньої загальної освіти тощо.

Дидактичні можливості інформаційно-комунікаційних засобів навчання, що використовуються на уроках української мови, літератури та історії, можна стисло визначити так:

- ✓ посилення мотивації навчання;
- ✓ активізація навчальної діяльності учнів, посилення їх ролі як суб'єкта навчання діяльності;
- ✓ індивідуалізація процесу навчання, використання основних і допоміжних навчальних впливів, розширення меж самостійної діяльності школярів;
- ✓ урізноманітнення форм подання інформації;
- ✓ урізноманітнення типів навчальних завдань;
- ✓ створення навчального середовища, яке забезпечує "занурення" учня в уявний світ, у певні соціальні і виробничі ситуації;
- ✓ постійне застосування ігрових прийомів;
- ✓ забезпечення негайного зворотного зв'язку, можливість рефлексії;
- ✓ можливість відтворення фрагмента учбової діяльності.

Крім того, інформаційно-комунікаційні технології навчання поєднуються на уроках з апробованими, результативними технологіями: інтерактивним навчанням, навчанням як дослідження, проектною технологією, проблемним навчанням. Серед видів засобів ІКТ надається перевага навчальним, навчально-ігровим, інформаційно-пошуковим, демонстраційним, тренувальним засобам.

Зупинимось детальніше на використовуваних ІКТ, формах роботи з ними, впливові конкретних інформаційно-комунікаційних технологій на формування

ключових компетенцій учнів.

ПРЕЗЕНТАЦІЇ. Підготовка презентацій з української мови є ефективним методичним прийомом, що допомагає в цікавій формі узагальнювати, відпрацьовувати, повторювати, систематизувати і створювати нове на основі вивченого. Комп'ютерна програма PowerPoint дає широкий простір для використання мультимедійних можливостей комп'ютера під час вивчення різноманітного матеріалу. Залежно від мети, яка ставиться перед створенням і використанням презентацій, їх можна умовно поділити на демонстраційні, систематизуючі, дослідницькі. Залежно від творчої ідеї, завдяки якій виявляється яскраве індивідуальне обличчя презентації, – на словникові сторінки, презентації – запитання-відповіді. Крім того, створення презентацій – ефективне завдання для самостійної дослідницько-пошукової роботи школярів, яке згуртовує дітей, вчить працювати у групі й нести колективну відповідальність за виконану роботу. З досвіду навчання учнів технології створення презентацій виділимо кілька важливих моментів.

1. По кожній темі, яка пропонується учням для створення презентацій, складається темарій – перелік вужчих за змістом тем. Наприклад, по темі «Дієслово» у 8 класі до пропонованого учням темарію було вміщено такі теми: «Вид дієслова», «Часи дієслів», «Узагальнювана таблиця дієслів», «Морфологічний розбір дієслова». Конкретизація теми сприяє більш детальному її дослідженню, дозволяє не переобтяжувати презентацію текстовою інформацією.

2. Групи для створення презентацій формуються, враховуючи рівень сформованості предметних компетенцій школярів, психологічні особливості, міжособистісні стосунки в класному колективі (лідер – актив – пасив). Для перевірки сумісності школярів у новостворених групах пропонується виконання нескладного завдання дослідницького характеру, так званого пілотного завдання. Після його перевірки, якщо потрібно, проводиться корекційна робота для формування груп. Виконуючи такий вид роботи при нагоді стане гра «Мовний футбол».

I команда	II команда
1. Сорок	1. Сто
2. Орудний відмінок числівника 300	2. Орудний відмінок числівника 200
3. Родовий відмінок числівника 1/5	3. Родовий відмінок числівника 1/5
4. Давальний відмінок числівника 256	4. Давальний відмінок числівника 683
5. Наведіть 10 неозначено-кількісних числівників	5. Наведіть 10 збірних числівників

Гра використовується для узагальнення та систематизації знань учнів з певної теми. Цей варіант навчання найбільш ефективний для одночасного включення всіх учасників в активну роботу. Ця технологія застосовується для оперативного опитування та спілкування дітей у групах. Клас поділяється на

дві команди. Капітани команд – із м'ячем. По черзі виконують мовні удари (тобто ставлять запитання). Питання адресуються конкретно обраному учаснику команди. Якщо опитуваний не знає правильної відповіді на питання, то відповідати мусить капітан. Якщо ж і капітан не в змозі дати правильну відповідь, то команді зараховується гол. Учні заздалегідь готують запитання та радяться перед грою з тренером (учителем).

Легко реалізувати таку роботу у групах і за допомогою гри «Намисто». Використання такого виду роботи сприяє тому, що учні, не в змозі ухилитися від виконання завдання, поділяються на чотири групи: перша – «нанизує намисто» зі слів I дієвідміни, друга – добирає слова другої дієвідміни, третя – віднаходить іменники III дієвідміни і, відповідно, четверта – іменники четвертої дієвідміни. Учитель пропонує по одному початковому слову для намиста кожної групи. По закінченню часу на обговорення кожна група представляє результати роботи, чиє намисто довше, той і переміг.

I група – верба

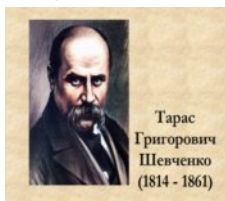
II група – барвінок

III група – мати

IV група – ім'я

3. У кожній з новостворених груп учням пропонується розподілитись у три сектори: інформатори (знаходять, класифікують, уточнюють інформацію), генератори ідей (складають план презентації, шукають творчу ідею), комп'ютерні дизайнери – втілюють знайдене й задумане, добирають малюнки, працюють над анімацією і звуком. Оптимізує роботу над створенням і захистом презентацій алгоритм роботи над створенням презентації, алгоритм виступу на захист презентації, оцінний лист.

ПУБЛІКАЦІЇ, ІНФОРМАЦІЙНІ БЮЛЕТЕНІ. Це цікава творча форма роботи, яка допоможе учням відчувати себе в ролі журналістів, редакторів. Робота над створенням публікацій має багато спільного з презентаційною технологією і сприяє формуванню соціальної, комунікативної, інтелектуальної, креативної, інформаційної, самоосвітньої компетенцій учнів. Працюючи з шаблонами програми Microsoft Office Publisher, учні вчать знаходити цікаву інформацію за допомогою традиційних і сучасних інформаційних ресурсів, творчо опрацьовувати її, представляти власну позицію, власне бачення проблеми. Виконувати творчі завдання у програмі Microsoft Office Publisher учні можуть як індивідуально, так і в групі.

КОМП'ЮТЕРНИЙ ДИКТАНТ. Диктант – давно відома форма

перевірки знань, проте його використання у мультимедійному форматі відкриває нові можливості, дозволяє економити час. Серед видів комп'ютерних диктантів віддається перевага самодиктанту, розподільному, вибірковому, асоціативному на уроках мови. Серед видів літературних диктантів, репрезентованих у комп'ютерних технологіях, використовуються портретний, хронологічний, цитатний.

Крім того, на уроках української мови та літератури використовуються розробки тестових завдань, електронні підручники, аудіозаписи, відеофільми, мультфільми, перегляд фото слайдів, Інтернет-ресурси тощо.

При підготовці до уроку з використанням інформаційно-комунікаційних технологій варто дотримуватися таких правил:

1. ІКТ – не самоціль, а засіб досягнення мети уроку.
2. Урок із використанням ІКТ повинен відповідати принципам дидактики.
3. Не зупиняйтесь на апробованих, добре знайомих учням формах роботи з комп'ютерними засобами навчання, вивчати можливості ІКТ, знаходити нові форми інтерактивної взаємодії «учень – комп'ютер – учитель». Адже пізнане – лише невелике віконце у світ нового.

О. М. Івко,
учитель української мови і літератури,
художньої культури Драбово-
Пристанційної загальноосвітньої школи
I-III ступенів Драбівської районної ради

ВИКОРИСТАННЯ ІКТ НА УРОКАХ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ

Стаття містить роздуми про новітнє проведення уроків розвитку зв'язного мовлення, їхню модернізацію, шляхи удосконалення форм, методів та засобів навчання, матеріал для проведення нестандартних уроків розвитку зв'язного мовлення, а саме тренінгових занять із використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Проблеми практики проведення уроків розвитку зв'язного мовлення з української мови — формалізм у знаннях учнів, недостатня сформованість практичних умінь і навичок, низький інтерес до уроків мови, методична недосконалість навчання — потребують модернізації, кардинальних змін у технології навчання, реалізації сучасного підходу до навчання української мови у комунікативно-діяльнісному та функціонально-стилістичному аспектах.

Одним із шляхів удосконалення змісту, форм, методів і засобів навчання української мови є інтенсифікація навчання, що передбачає по-новому структурований зміст, упровадження сучасних інформаційних технологій, які

зумовлюють формування пізнавальних інтересів, глибше сприйняття і розуміння теоретичного матеріалу.

Належне місце на заняттях української мови має посісти диференціація навчання, що виявляється у варіативності навчального змісту, використанні системи диференційованих за рівнем складності й відповідності пізнавальним інтересам та потребам учнів завдань, організації групової та індивідуальної форм проведення занять. Цьому сприяє застосування на уроках зв'язного мовлення з української мови сучасних інформаційних технологій, невід'ємною ознакою яких є також індивідуалізація навчання за допомогою сучасних комп'ютерів та проектора для передачі зображення з дисплея монітора на великий екран. Подання на екрані комп'ютера чи спроектованого на екран теоретичного матеріалу, різні види вправ, варіанти правильної і неправильної відповіді, шкала самоконтролю — все це школярі сприймають не лише як серйозну роботу на шляху до опанування знаннями, а і як урок-гру. Безперечно, елемент гри на таких уроках є обов'язком.

Моя педагогічна діяльність спрямована в основному на навчання, зорієнтоване на колективну та індивідуальну роботу з метою формування передовсім комунікативних компетенцій. Саме тому моє завдання – зробити все можливе для становлення самобутньої сучасної людини, здатної вести конструктивний діалог з іншими людьми, природою, культурою та цивілізацією в цілому.

Особливого значення надаю такому інтерактивному методу, як створення учнівських творчих презентацій (індивідуальних або колективних), які допомагають розкрити, виявити й увиразнити індивідуальне сприйняття учнем світу, реалізувати можливості творчого переосмислення зібраної ним інформації, уможлиблює широке використання суб'єктивного досвіду дитини.

Наведу приклади використання учнівських творчих презентацій під час проведення уроку зв'язного мовлення в 11 класі.

Тема. «Виступ під час дискусії (підготовлений і непідготовлений) на суспільну або морально-етичну тему, його композиція, основні способи виступу» (2 уроки)

Мета:

- ✓ пояснити, в чому полягає зміст мистецтва спору та обговорення;
- ✓ дати поняття про дискусію, полеміку, диспут як різновиди спору, дебати і суперечки як різні види обговорення;
- ✓ формувати стійку психологічну установку на спостереження за власною мовою;
- ✓ розвивати вміння володіти навичками проведення дискусії, диспуту;
- ✓ розширювати кругозір і загальну культуру.

Тип уроку: нетрадиційний (тренінгове заняття з використанням ІКТ)

ДОВІДКА ДЛЯ ВЧИТЕЛЯ ТЕОРЕТИЧНИЙ МАТЕРІАЛ

Промова – один із жанрів ділового спілкування.

Еристика – мистецтво вести спір.

Спір – словесне змагання; обговорення чого-небудь двома або кількома особами, в якому кожна з сторін обстоює свою думку, свою правоту; суперечка.

Обговорення – обмінювання поглядами, міркуваннями, враженнями і т.ін. з ким-небудь, детально аналізуючи, розглядаючи щось.

Полеміка – ворожий, войовничий спір з якоїсь проблеми.

Дискусія – широке публічне обговорення якого-небудь спірного питання.

Диспут – публічна полеміка на наукову, літературну і т. ін. тему.

Дебати – обговорення якого-небудь питання, обмін думками, полеміка, дебатування.

Суперечка – словесне змагання між двома або кількома особами; сперечання.

Дорадчий – який має право лише обговорювати питання, а не вирішувати його.

Опонент – 1. Той, хто має свої погляди на проблему. 2. Особа, що перечить оповідачеві.

Аргументація – 1. Наведення аргументів. 2. Сукупність аргументів на чиясь користь.

Контрпроблема – протиставлення.

Силогізм – беззмістовне міркування.

Апеляція – 1. Оскарження ухвали, постанови нижчої інстанції (звичайно судової) перед вищою. 2. Звернення до кого-, чого-небудь за підтримкою, порадою.

Парадокс – думка, судження, що різко розходиться із звичайним, загальноприйнятим і протирічить (іноді тільки на перший погляд) тверезому глуздові; різка невідповідність, несумісність, розбіжність, нелогічність.

ПОЕТАМИ НАРОДЖУЮТЬСЯ, ОРАТОРАМИ СТАЮТЬ

Багато тисячоліть тону знаменитий оратор Стародавнього Риму, видатний теоретик ораторського мистецтва Марк Туллій Цицерон виголосив фразу, яка стала крилатою і дійшла до наших днів: «Поетами народжуються, ораторами стають». Великий римлянин був впевнений, що з поетичним талантом людина народжується, а оратором можна стати, якщо прикласти для цього певних зусиль.

Цікаве і висловлювання А. Коні (юриста і громадського діяча, видатного судового оратора) про те, що потрібно розрізняти красномовність та вміння говорити публічно. Якщо красномовність — це дар, яким наділена людина від природи, то вміння виступати набувається в результаті повсякденної практики, систематичних тренувань і вправ.

Дійсно, гарним оратором може стати лите той, хто хоче ним стати, хто прагне цього, хто багато працює над собою. Звичайно, природні дані допомагають людині досягти кращих результатів, але самі по собі вони не є запорукою успіху.

Давайте звернемося до історії ораторського мистецтва.

Кому не відоме ім'я знаменитого давньогрецького оратора Демосфена? Проте, мабуть, не всі знають, що його виступи спочатку не мали успіху. Коли Демосфен виголошував першу промову, то народ сміявся з нього і, висловлюючи своє невдоволення, так кричав, що оратор не міг закінчити її. Тільки ціною величезних зусиль, постійної і наполегливої праці Демосфен домогся визнання сучасників.

Давньогрецький історик Плутарх в книзі «Порівняльний життєпис» розповідає про те, як Демосфен зумів побороти свої слабості, позбувся недоліків, які йому заважали. Щоб зміцнити свій слабкий голос, навчитися жестикулювати, позувати перед слухачами, володіти мімікою, він влаштував собі в підземеллі кімнату для занять і працював там щодня.

Демосфен навчався ораторському мистецтву в інших відомих ораторів, його сучасників. Він уважно слухав їхні виступи, стежив за ходом роздумів, відзначав для себе позитивні і негативні сторони. Він запам'ятовував вдалі слова і вирази, а потім використовував їх у своїх виступах, придумував різні варіанти висловлення однієї і тієї ж думки, вносив до них поправки, шліфував, відточував, вибирав серед них кращий і найбільш точний варіант.

Уся майстерність Демосфена-оратора, вся його сила були здобуті постійною, наполегливою, цілеспрямованою працею.

Надзвичайно освіченим, різнобічним і невтомним оратором, за словами Плутарха, був Цицерон. Ще будучи підлітком, він з пристрасстю вбирав всяку науку, не нехтуючи ніякими знаннями. Завдяки працьовитості і природним здібностям, Цицерон став відомим серед своїх ровесників, а їхні батьки навіть приходили на заняття, щоб власними очима побачити Цицерона і переконатися в його блискучих успіхах.

Закінчивши шкільні заняття, Цицерон продовжував навчатися з величезною старанністю: знайомився з філософськими вченнями різних шкіл, вивчав грецьку мову, штудіював різні науки. Він відточував свою красномовність, як зброю. Наполегливо працював сам, відвідував знаменитих ораторів. Коли Цицерон став виступати захисником в суді, то його промови зразу ж привернули увагу сучасників.

Як бачите, видатні оратори багато працювали над собою, приділяли велику увагу повсякденній підготовці до публічних виступів.

І хай їхня ораторська діяльність буде прикладом для тих, хто захоче навчитися виступати в аудиторії, хто захоче стати справжнім оратором.

Завдання для відповідального за проведення дискусії

1. Установити психологічний контакт з аудиторією, атмосферу взаєморозуміння.

2. Спрямувати міркування учасників дискусії на виявлення важливих моментів теми, визначеної для дискусії.

3. Установити сталі зв'язки між теорією і практикою.

4. Залучити учасників дискусії до пошуку конкретних фактів зі свого досвіду.

5. Пробуджувати в кожного учасника дискусії прагнення осмислювати свої висловлювання й визначати вірогідність аргументів, установлювати причинно-наслідкові зв'язки, стимулювати пошук істини.

6. Зіставляти різні підходи до вирішення проблеми, робити узагальнення.

7. Об'єктивно оцінювати весь хід дискусії.

Управління дискусією

Перед початком дискусії слід повідомити якісь цікаві факти з проблеми, що буде обговорюватися, щось із свого особистого досвіду; перспективи вирішення проблеми.

Ведучий має ставити перед аудиторією різні запитання: прямі, непрямі; проблемні, інформативні, дзеркальні та естафетні.

У ході дискусії бажано використовувати деякі полемічні прийоми з метою активізації учасників дискусії:

- прийом бумеранга: у спорі репліка чи аргумент спрямовуються проти того, хто їх висловлює;

- прийом доведення твердження до абсурду;

- апеляція до слухачів;

- прийом виявлення протиріч у міркуваннях промовця;

- прийом розподілу виступу промовця на окремі частини;

- прийом прямої підтримки;

- прийом «так», «ні».

Наприкінці дискусії всі мають дійти до одного висновку.

Існує декілька варіантів проведення дискусії. Один із них: у дискусії беруть участь чотири рольових групи:

1) ведучий дискусії — одна особа;

2) лідери творчих груп — три-чотири особи;

3) експерти — три особи;

4) пасивні учасники дискусії.

Розпочинається дискусія вступним словом ведучого. Він визначає мету заходу, правила проведення, надає право кожному лідеру обговорити проблему в групі, де всі члени групи мають єдиний погляд на проблему.

Повідомлення лідерів груп триває 5 хв., після чого розпочинається дискусія – відповіді на запитання.

Структура тренінгового заняття

№ пор.	Вид роботи	Орієнтовна тривалість, хв.	Ресурсне забезпечення
2.1	Вправа «Пародія»	5	
2.2	Вправа «Правила»	5	Плакат з правилами

2.3	Перегляд і обговорення учительської презентації «Промова»	10	Ноутбук, проектор
2.4	Вправа «Оратор»	15	Аркуші паперу А-3
2.5	Учнівська презентація «Мистецтво спору та обговорення»	15	Ноутбук, проектор
2.6	Дискусія «Хто володіє словом, той володіє світом»	25	Плакат із питаннями для обговорення
2.7	Вправа «Долонька успіху»	5	Аркуші паперу А-4, фломастери
2.8	Підсумки Притча «Кожен чи Ніхто?»	5	

Зміст тренінгового заняття

2.1. Вправа «Пародія» (5 хв.)[2]

***Мета:** створити доброзичливу атмосферу для роботи в групі.*

Хід вправи

Учитель пропонує кожному учневі уявити себе ведучим відомої телепрограми та презентувати себе в образі цього ведучого. Інші мають відгадати, кого зображав учасник.

Запитання для обговорення:

- Як ви почувалися під час самопрезентації?
- Чому було запропоновано саме таку форму сьогоденішнього знайомства?

2.2. Вправа «Правила» (5 хв.)[2]

***Мета:** сприяти створенню атмосфери довіри та доброзичливості для конструктивної роботи.*

Хід вправи

Учитель пропонує виробити правила роботи в групі. Нехай кожен по черзі називає одне із правил. Необхідність і користь кожного правила обговорюють із групою.

2.3. Інформаційне повідомлення – перегляд учительської презентації
«Промова» (10 хв.)[6,7]

Мета: дати поняття про види промов та вимоги до виголошення

Презентація містить матеріали з довідки.

Промова — один з жанрів ділового спілкування. Світові відомо три види ораторських промов:

- а) дорадчі, які схиляють або відхиляють;
- б) епідейктичні (епідиктичні), які вихваляють або осуджують;
- в) судові, які звинувачують або виправдовують.

Зараз дотримуються думки, що промови повинні містити такі основні елементи:

- вступ, у якому необхідно привернути увагу слухачів, викликати доброзичливе ставлення;
- викладення, яке повинно бути максимально переконливим, аргументованим;
- відкидання доказів опонентів з використанням власної аргументації;
- заключна частина, в якій підсумовується сказане.

Готуючи промову, слід визначати конкретну мету.

Коли вперше постерігається промова людини, основна увага зосереджується на зовнішньому вигляді виступаючого (93%), необхідно водночас, щоб вербальна та невербальна інформації відповідали одна одній; під час промови краще вести себе природно (постать — струнка, жестикуляція — вільна, не надто активна і не пасивна, міміка — жива, посмішка — обов'язкова, але є «гумова», погляд — до слухача, а не на стелю, підлогу чи у вікно, голос — природній, не крикливий). При першому спілкуванні з людиною невербальній комунікації приділяється 55 %, тембру голосу та інтонації -8% і лише потім інформації – 7%.

• Підготовка до промови. Готуючись до промови, потрібно усвідомити відповіді на такі запитання: ХТО — ким ти є? ДО КОГО - до кого звертаєшся? КОМУ — який намір маєш досягти? ЩО — що хочеш сказати? ЯК — яку форму матиме промова? КОЛИ — коли виступатимеш?

• **ЯК ВИСТУПАТИМЕШ?**

- продумай тему й основні моменти;
- запиши промову повністю;
- відкоригуй свою промову;
- підготуй тези промови;
- визнач стиль промови (чи хочеш звертатися до серця людей, чи до їхнього розуму, чи хочеш послатися на власні приклади, чи на досвід інших, чи

використаєш піднесений, емоційний стиль, чи більш стриманий, холодний, чи користуватимешся нотатками)

- **Структура промови:** ВСТУП, РОЗВИТОК ДУМКИ, ЗАВЕРШЕННЯ (скажи, про що говоритимеш, скажи це, скажи, про що говорив).

- Під час промови завоюй увагу слухачів, здобудь їхні симпатії та оголоси мету своєї промови.

- В основній частині не вживай більше 3-х аргументів.

- Підчас завершення підсумуй сказане, зроби останній «штрих» (це може бути цитата, анекдот, гасло, питання, бачення майбутнього) і не забудь подякувати слухачам.

- **Як боротися з хвилюванням:** запиши промову, не вчи її напам'ять. Пам'ятай, що аудиторія настроєна, як правило, позитивно. Попрохай перед промовою, щоб тебе хтось послухав. Пам'ятай, що слухачі не знають про твої страхи, і завжди можна скористатися паузою!

Під час повідомлення бажано звертатися до плакатів «Як підготувати промову», «Композиційна структура промови», які тренер готує на основі поданої вище інформації.

Композиційна структура промови

Етапи	Прийоми
Вступ Завдання: викликати інтерес до теми; установити контакт; підготувати слухачів до сприйняття промови; пояснити актуальність; головна умова – максимальна лаконічність. Головна частина послідовний виклад думок; докази і їх відповідність темі. Висновки узагальнити висловлене; підкреслити значення висловленого; поставити нові завдання.	звертання викладення мети виступу, огляд основних розділів теми; викладення парадоксальної ситуації; апеляція до аудиторії; прийом співучасті; апеляція до події; апеляція до виступу попереднього оратора; апеляція до джерел; апеляція до особистості ведучого гумористичні зауваження; питання до аудиторії

2.4. Вправа «Оратор» (15 хв.) [9,10]

Мета: тренувати навички публічної промови перед групою, розвивати вміння демонструвати магію переконання словом.

Хід вправи

«Немає більшої магії, ніж магія слів», – казав Анатоль Франц. Зараз ми в цьому переконуємося.

Учні працюють в трьох групах.

Сформулюйте і запишіть невеличку промову:

I група – дорадчу;

II група – епідейтичну;

III група – судову.

У кожного з вас буде 2 хвилини для виступу зі своєю промовою.

ДО УВАГИ ВЧИТЕЛЯ!

Кожна промова супроводжується словами подяки вчителя та оплесками всіх учасників. Перший досвід публічної промови повинен бути позитивним!

2.5. Учнівська презентація «Мистецтво спору та обговорення» (15 хв.).

Мета: дати поняття про види промов та вимоги до виголошення промов.

Використовуються матеріали з довідки та індивідуально знайдений та опрацьований [4,5].

Усні виступи звичні в нашому житті. Кожному потрібно вміти виступити і на зборах, і з лекцією чи доповіддю, взяти участь у диспуті тощо.

Виступ під час дискусії — це роздум проблемного характеру. Автор такого роздуму намагається знайти вирішення певної проблеми чи складного питання. Оскільки багато проблем, які постають у нашому житті, не передбачають однозначного вирішення, то роздуми часто мають дискусійний характер.

Щоб виступ під час дискусії був цікавим, виступаючий повинен сам бути зацікавленим у предметі свого виступу. Коли кажуть: людина спроможна добре виступити перед аудиторією, вміє самостійно роздумувати, сперечатися, відстоювати свої думки, судження та ін., це означає: вона не просто володіє необхідними знаннями, а й уміє їх використовувати практично.

Отже, виступ дискусійного характеру здебільшого будується таким чином: у виступі мають бути вступна частина (вказівка на те, що говоритиме виступаючий і чому), основна частина (виклад власних поглядів на певну проблему чи питання, докази), висновки (пропозиції). У такому виступі часто використовується ілюстративний матеріал для доведення основної думки (тези) висловлювання. Ним може бути так званий місцевий матеріал (приклади з життя свого класу, школи тощо). Такий матеріал, безумовно, оживляє виступи, привертає увагу слухачів, викликає до нього інтерес. Крім того, під час такого виступу слід чітко уявляти, з якою метою виступаючий буде говорити, якої реакції слухачів він домагається.

Виступ дискусійного характеру намагайтеся будувати з доброзичливістю. Навіть виступ проти якоїсь ідеї, думки потрібно будувати як підтримку позитивного, що є в запереченнях того, хто з вами сперечається.

ВМІННЯ ПЕРЕКОНУВАТИ

Під час дискусії необхідно уміти швидко визначити головні проблеми й зосередити зусилля на їх розв'язанні.

Досвід показує, що в дискусії слід керуватися правилом: «Поступись опонентові усім, чим можна поступитися, і не стверджуй нічого такого, чого не можеш довести».

Якщо ви хочете переконати слухачів у правильності того, що говорите, то не досить буде сказати «це так і ось так». Не думайте, що люди повірять вам лише тому, що ви їм про це говорите. Щоб їх переконати, треба неодмінно викласти докази у формі фактів або свідчень.

Одним із видів доказу є посилення на авторитет. Адже більшість знань нам опосередковано передали люди, які були або в фахівцями у тій чи іншій галузі.

Щоб доказ був переконливим, необхідно назвати ім'я та прізвище авторитетної людини, на яку посилаєтесь. Замало сказати: «Багато визначних учених вважають, що...»

Щоб вплинути на аудиторію, промовець повинен бути впевнений у своїх силах, уміти завоювати повагу слухачів своїм виступом. Його мова має свідчити про те, що він досконало знає предмет і добре підготувався до виступу. Початок виступу має вирішальне значення для створення у слухачів приємного враження. Жести і міміка повинні бути невимушеними, а темп мовлення ні монотонним, ні надто швидким.

Запальна дискусія закінчилася. Ваші аргументи перемогли, більшість учасників дискусії з вами погодились. Аргументи іншої сторони були відкинуті. Поставте себе на місце опонента. Подбайте про те, щоб ваш супротивник після дискусії не залишався самотнім, щоб він не відчував озлобленості і гіркоти поразки.

Запам'ятайте, що там, де один тріумфує, у другого виникає неприємне відчуття програної справи. Натомість там, де ніхто не поводить як переможець, ніхто не відчуває себе переможеним.

«ПРАВИЛА ВЕДЕННЯ ДИСКУСІЇ»

- ✓ не відхилятися від обговорюваної теми;
- ✓ уважно слухати свого опонента і намагатися зрозуміти його позицію;
- ✓ не забувати, що дискусія ведеться для того, щоб можна було подивитися на проблему очима іншої людини і, навіть, іноді зрозуміти її правоту;
- ✓ своє бачення проблеми треба висвітлювати тактовно і коректно;
- ✓ будь-яка правильна думка має бути обґрунтована іншими думками, істинність яких доведена.

2.6. Дискусія «Хто володіє словом, той володіє світом...» (30 хв.) [11]

***Мета:** тренувати навички ведення дискусії, розвивати вміння впливати на інших засобами інформаційного повідомлення.*

Доведіть що:

«Мистецтво – це Я, наука – це МИ» (Р. Рамп) .

Справжній оратор повинен володіти літературною мовою.

2.7. Вправа «Долонька успіху» (8 хв.) [2]

***Мета:** отримання зворотного зв'язку від групи.*

Учасники розбиваються на підгрупи по 5 осіб.

– Кожен із вас повинен окреслити свою руку на аркуші паперу, а на долоні написати своє ім'я. Передавайте свій аркуш сусідові праворуч, а самі отримуйте такий малюнок від сусіда ліворуч. В одному з «пальців» чужого малюнка напишіть щось приємне із якостей його володаря (наприклад: «Ти чуйний», «Ти відвертий», «Ти пишеш гарні вірші» тощо). Інший робить запис на наступному «пальці» і так доти, поки «рука» не повертається до власника.

Ведучий може зібрати аркуші, зачитати «компліменти», а група відгадує, кого вони стосуються.

Після заняття учасники забирають аркуші з "долонями" як пам'ятки про заняття.

Обговорення:

– Які почуття ти відчував, коли читав написи на своїй «долоні»?

– Чи всі твої переваги відомі іншим?

2.8. Підсумок заняття. (2 хв.)

Притча «Кожен чи Ніхто?»

Є четверо людей, яких звать Кожен, Хтось, Будь-хто та Ніхто. Була важлива робота, яку необхідно було виконати, і Кожного попросили її зробити. Кожен був переконаний, що Хтось її може виконати. Будь-хто міг би її виконати, та не виконав Ніхто.

Хтось розсердився через це, бо це була робота Кожного. Ніхто не усвідомив, що Кожен не зміг би цього зробити. Закінчилося тим, що Кожен звинуватив когось, коли Ніхто не зробив того, що Будь-хто міг зробити.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення. – Л., 1990.
2. Безпалько О., Гончарова В., Авдеева І., Савич Ж. Спілкуємось та діємо. – К.: Міленіум, 2002
3. Білоусенко П. І. та ін. Учїться висловлюватися – К., 1990.
4. Герман М. А. Основи риторики. – К., 1988.

5. Гуревич С.С., Погоріло В. Ф., Герман М. А. Основи риторики. – К.,1998
6. Колесова В. В. Жизнь происходит от слова. – М.,2000.
7. Мовчан П. Ключ розуміння. – К., 1990.
8. Нечволод Л. І. Говоріння: Збірник навчальних і контрольних вправ та завдань. 5-11 класи. – Х.: Торсінг Плюс,2005.
9. Нечволод Л. І., Паращич В. В. Риторика. Збірник навчальних і контрольних вправ та завдань. – Х.: Торсінг, 2004.
10. Федоренко В. Розвиток риторичних здібностей школярів у старших класах// Українська мова та література. – число12(460). – 2006.
11. Циганова О. Хто володіє словом, той володіє світом... // українська мова та література. – число12(460). – 2006.

Т. В. Кущенко,
учитель української мови та літератури
Ватутінської загальноосвітньої школи I-III ступенів
№2 імені М.Ф. Ватутіна Ватутінської міської ради

ДОЦІЛЬНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ІКТ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Анотація: на матеріалі власного досвіду у пропонованій статті розглядається проблема доцільності застосування ІКТ на уроках української літератури. Автор звертає увагу на такі форми роботи: проектування, тестування, створення мультимедійних презентацій, застосування мультимедійних засобів під час вивчення біографій письменників.

Наразі світ перебуває на етапі переходу від суспільства індустріального до інформаційного, у якому важливу роль відіграватиме інформація. Це зумовлює необхідність глибокого оновлення системи освіти, яка є основою розвитку країни, її майбутнього. Тож сучасний випускник має бути готовим до викликів часу, допомогти йому в цьому має школа, вчитель. Інформаційно-комунікаційні технології створюють комфортні умови для самовизначення особистості в інформаційному суспільстві.

Комп'ютер у сучасній школі є ефективним засобом інтенсифікації та підвищення якості навчального процесу, активізації пізнавальної діяльності, підготовки учнів до самостійного життя в інформаційному суспільстві. Адже уже у виші їм доведеться значну частину навчального матеріалу знаходити і опрацьовувати самостійно.

Важко уявити сучасний урок літератури без інформаційно-комп'ютерних технологій. Надзвичайно ефективною є презентація під час вивчення літературного та творчого шляху письменника, коли можна використати фотоілюстрації до біографії, фрагменти із документальних фільмів (багато скачую з www.glas.ua). Є група учнів, які уже самостійно створюють презентації, а це значить, що вони вміють знаходити інформацію, аналізувати її, відбирати потрібну, систематизувати та узагальнювати, укладати в схеми. Така

співпраця дозволяє учням відчувати себе активними діячами і рушійною силою освітньої діяльності, через самореалізацію прагнути самовдосконалення.

Паралельно з ІКТ доцільно використовувати метод проектів, який також спрямований на самостійну роботу школярів. У роботі групи кожен учень знайде роботу відповідного свого навчального рівня, можливостей і здібностей: хто не відрізняється на уроках літератури умінням аналізу художнього тексту, зможе проявити себе знавцем комп'ютерних програм, хтось – майстром дизайну слайдів, хтось – умілим організатором. У цьому і проявляється головна перевага методу і перемога вчителя: всі залучені до роботи; немає байдужих; усі вболівають за результат роботи групи!

Цікавою формою представлення біографії письменника є віртуальні подорожі. Жодна критика не зможе замінити враження від музею Лесі Українки чи Івана Франка. Дійсно, краще один раз побачити, ніж сто почути.

Для учнів класів з філологічним профілем навчання Інтернет є чи не єдиним місцем, де вони можуть знайти потрібну літературу і художню, і критичну. Але вчитель також має відслідковувати інформацію з певної проблеми, щоб не запропонувати учням писати твір на тему, на яку уже написано кілька «шедеврів» у світовій павутині.

Допомагають на уроці аудіотексти, колекцію яких поповнюють самі учні. Спочатку, особливо у середніх класах, учні слухають твір (переважно ліричний) у виконанні актора, диктора, а потім вчать читати самостійно. Люблять вихованці також переглядати фільми за художніми творами українських письменників, потім порівнювати, робити висновки про роботу режисера, чи вдалося йому втілити задум автора.

Прикро тільки, що питання забезпечення навчальних закладів сучасними цифровими інформаційними носіями не вирішується на рівні держави. Залишається дякувати лише таким сподвижникам, як Івченко Л. Д. зі Сміли за створення достойних програмних засобів для уроків літератури у 9 класі.

Отже, інформаційно-комунікаційні технології необхідно залучати до вивчення української літератури у загальноосвітніх навчальних закладах із урахуванням їх дидактичних можливостей та вікових особливостей школярів. Звичайно, всі розуміємо, що володарем уроку має бути художнє слово. Але ІКТ стануть тією оправою, у якій воно зможе засяяти на повну силу. Комп'ютер має сприяти розвитку інтелектуальних і творчих здібностей учнів на основі індивідуалізації та диференціації навчання задля підвищення інтелектуального та культурного рівня майбутніх громадян.

Л. В. Сорокіна,
вчитель української мови та літератури
Смілянської загальноосвітньої школи
I – III ступенів №10 Смілянської міської ради

**ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-
КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
ТА ЛІТЕРАТУРИ: ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА, ДОСВІД**

У роботі розглядається доцільність застосування мультимедійної презентації на уроках української літератури (на прикладі презентації до уроку «Д.Й.Іванов – лауреат Національної премії ім. Т.Г.Шевченка»).

Використання комп'ютерної презентації на уроках української літератури

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій не лише осучаснює, але й забезпечує нову якість навчання та викладання, оптимізує умови освітнього процесу та підвищує його ефективність, а також забезпечує здійснення основної соціальної функції школи – «підготовку людини до повноцінної життєдіяльності в умовах сучасного суспільства»[1].

Сучасний учитель-словесник має широкі можливості застосування ІКТ на уроках української літератури: Інтернет-ресурси, педагогічні програмні засоби, електронні посібники, енциклопедії, презентації, проекти, відео-матеріали, аудіо-матеріали, тестові технології тощо.

Чи не найбільшого поширення на уроках літератури набуло використання *комп'ютерних презентацій*. Готуючи презентацію, слід дотримуватись загальноприйнятих вимог:

- кожен слайд має відображати одну думку;
- текст має складатися з коротких слів та простих речень;
- рядок містить 6-8 слів, всього на слайді – 6-8 рядків;
- загальна кількість слів на слайді не має перевищувати 56;
- заголовки мають привертати увагу аудиторії та узагальнювати основне положення слайда;
- слайди не слід подавати надто яскравими – зайві прикраси лише створюють бар'єр на шляху ефективної передачі інформації;
- усі слайди презентації витримувати в одному стилі, в одній кольоровій гамі;
- кількість блоків інформації під час відображення статичних даних на одному слайді не повинна бути більше чотирьох;
- підписи до ілюстрацій розміщуються під ними, а не над ними;
- на слайді рекомендується використовувати не більше 3 – 4-х різних шрифтів;
- максимальна кількість слайдів – 12 [3].

Пропоную розглянути доцільність використання презентації на уроці літератури на прикладі мультимедійного засобу до уроку позакласного читання «Д.Й.Іванов – лауреат Національної премії ім. Т.Г.Шевченка» [2].

1. Використання презентації економить час учителя, якому не доводиться робити записи на дошці; слайд із записом теми та зображенням поета знаходиться на екрані під час вступного слова вчителя, мотивації навчальної діяльності та оголошення теми і мети уроку.

2. Презентація сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу, викладеного вчителем або в інший спосіб (наприклад у вигляді інтерактивної гри «інтерв'ю Дмитра Іванова кореспонденту Укрінформу»), оскільки дає можливість учням задіювати не лише слуховий, але й візуальний канал сприйняття. На слайдах розміщуються фотографії, цитати, ключові слова тощо, на яких зосереджується увага школярів.

Фрагмент із інсценування «інтерв'ю Дмитра Іванова кореспонденту Укрінформу»

Учень-«кореспондент»

Як з'явилася книжка «Село в терновому вінку»?

Учень-«поет»

На неї мене свого часу подвигнув Павло Архипович Загребельний. Ще до хвороби, коли міг говорити, він мені якось сказав: «Ну, чого ти, Дмитре, такий, вайлакуватий? Та збери з усіх своїх книжок балади, допиши нового, і вийде книжка про село, якої ще в нашій поезії не було!»

Іван Федорович Драч теж колись мені сказав: «Вам, Дмитре, вибачте на слові, пощастило на важке дитинство. Отож нічого не вигадуйте, а тільки згадуйте – і пишть, пишть... Колись зберете, і буде книжка, якої в нас не було». До речі, саме два великих поети – Іван Драч і Борис Олійник – найбільше допомагали мені у важкі життєві моменти. І провели аж на вершину Тарасової гори, де мені вручили премію».

3. Використання презентації забезпечує логіку та послідовність розповіді вчителя; водночас дає можливість швидко повернутися до будь-якого з уже розглянутих питань або зовсім змінити послідовність викладу.

4. На слайдах презентації зручно розміщувати схеми і таблиці, інші графічні організатори, які унаочнюють розповідь учителя.

5. Презентація допомагає краще осмислити твір, який аналізується на уроці, провести словникову роботу в процесі розгляду твору.

Фрагмент роботи над текстом «Балади про гріх»

✓ Поезію Іванова називають епічною. Чому? (*Лірика носить оповідний характер, твори мають сюжет*). Найулюбленіший жанр Дмитра Іванова – балада. Пригадайте особливості балади. (*У баладі поєднуються і елементи епосу й лірики*).

✓ Коротко перекажіть сюжет «Балади про гріх». Яку жорстоку правду життя розповів поет у цьому творі? (*Зображені події голодного повоєнного 1947 року*).

✓ «...його серце кривавить мало не в кожній баладі», – говорить про трагічне емоційне звучання творів Іванова літературний критик. Як ви розумієте цей

вислів? Які емоції ви переживали, читаючи «Баладу про гріх»? Що вас найбільше вразило і схвилювало?

6. Демонстрація слайдів із зображенням тематичних картин у поєднанні з музичним оформленням підсилюють емоційне сприйняття учнями поетичних творів.

7. Презентація дозволяє дати школярам завдання у письмовому вигляді без використання роздаткових паперових матеріалів.

Фрагмент уроку

Учитель. Поезія Дмитра Іванова не лише очищує, чарує, захоплює... Вона ще й дивує. Я пропоную вам у парах прочитати запропоновані поезії та визначити, чим дивує читачів вірш Дмитра Іванова.

Робота у парах

I ряд

Прочитайте вірш «**Колискова**». Які художні засоби використовує поет у цьому вірші? Які поетичні символи України присутні у творі? Які почуття викликає цей вірш?

II ряд

Прочитайте вірш «**Він стрів мене у яворах**». Які художні засоби використовує поет? Чому цей вірш викликає здивування?

III ряд

Прочитайте вірш «**Червень**». Які художні засоби використовує поет у цьому вірші? Що незвичайного у композиції вірша «**Червень**» ви помітили? Якого звучання набуває вірш з такою композицією?

7. Використання презентації дозволяє логічно та емоційно завершити урок.

Фрагмент підсумку уроку

Учень-кореспондент

Отримання Шевченківської премії зобов'язує, мабуть, і далі активно працювати. Як ця нагорода на Вас подіяла, чи не стане вона ризиком під Вашою творчістю, не розслабить Вас?

Учень-поет. Я знаю, що слава – товар не вигідний: коштує дорого, а зберігається недовго. Тому планку треба тримати завжди, щоб вона на жоден міліметр не опускалася. Тобто бути у вічному пошуковому русі. Я працюю і маю намір віршувати й надалі. Хочу також діждатися часу, коли справдяться такі написані мною рядки:

«Колись одужає Дніпро,
На прах розвіється руїна,
Колись повернеться ДОБРО
І скаже: «Здрастуй, Україно!»

Отже, використання мультимедійної презентації на уроці української літератури значно підвищує його дидактичні можливості, створює умови для ефективного навчання школярів, збагачення їхньої інтелектуальної та емоційної сфери.

ЛІТЕРАТУРА

1. Освітні технології: Навч.-метод. Посіб. / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.; За заг.ред. О.М. Пехота. – К.: А.С.К., 2001. – 256 с.
2. Сорокіна Л.В. Д.Й.Іванов – лауреат Національної премії ім. Т.Г.Шевченка». Конспект уроку позакласного читання. 10 клас // Українська література в загальноосвітній школі. – 2011. – № 2. – С. 7 – 14.
3. <http://www.naiou.kiev.ua/biblio/>

В. В. Береговенко,
учитель української мови та літератури
Смілянської загальноосвітньої школи
I – III ступенів № 10 Смілянської міської ради

ДОЦІЛЬНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ІКТ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ: ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА, ДОСВІД

Суспільство і час ставлять перед школою нові завдання, вирішення яких вимагає нових підходів до навчання. Змінюються програми, з'являються нові підручники, технології, моделі навчання, що вимагають від учителя оволодіння та застосування в своїй практиці інновацій.

Що ж дає інформатизація в сфері освіти, зокрема вчителю?

По-перше, істотно змінює на краще зміст і форми навчального процесу.

По-друге, дає можливість вирішувати завдання інтенсифікації та індивідуалізації навчання, формування пізнавальних здібностей учнів, поліпшення організації навчального процесу...

Комп'ютерні технології навчання – це процеси підготовки і передачі інформації учневі, засобом здійснення яких є комп'ютер.

Комп'ютерна технологія може здійснюватися в кількох варіантах, один з яких використовую і я на своїх уроках. Це використання комп'ютера при вивченні окремих тем, розділів, вирішення дидактичних завдань.

Інноваційні технології дозволяють поєднати теорію з практикою, текстовий і наочний матеріал, графічні засоби, відеозображення, мовний та музичний супровід, створити уявлення реального оточення, спілкування. Вони забезпечують активну (вербальну і невербальну) діяльність учнів у процесі вивчення української мови в школі, гнучкість і варіювання тренувальних вправ і видів контролю, актуалізують пізнавальну діяльність і розвивають критичне та творче мислення, розширюють можливості здобуття, осмислення та презентації інформації, дають змогу моделювати комунікативні ситуації, загалом робити уроки мови привабливими, цікавими для дітей.

Нові інформаційні технології під час вивчення української мови в школі сприяють підвищенню рівня мовної освіти, вдосконалюють якість навчання мови завдяки: інтенсифікації й індивідуалізації навчально-виховного процесу за допомогою більш повного використання доступної інформації; розробці перспективних методів, засобів і форм навчання мови з орієнтацією на комунікативну, розвиваючу, діяльну й особистісно орієнтовану освіту; синтезу різних видів навчальної діяльності; формуванню інформаційного світогляду учнів.

При застосуванні ІКТ на уроках української мови перед учителем стоїть декілька питань, що окреслюють проблемну ситуацію, а саме:

- 1) чи можуть взагалі використовуватися ІКТ при навчанні мови;
- 2) як найкращим чином організувати взаємодію з ІКТ при вивченні мови;
- 3) які потрібні зміни змісту предметної області при навчанні із застосуванням ІКТ.

Застосування ІКТ на уроках української мови передбачає підвищення ефективності і якості навчального процесу, інтенсифікацію навчання мови й активності пізнавальної діяльності, поглиблення знань учнів з предмета, розвиток креативного мислення, комунікативних вмінь, мовленнєвої компетенції, формування вмінь адаптуватися до будь-якої ситуації спілкування.

Використання ІКТ на уроках з української мови засвідчив, що можна виокремити наступні переваги їх застосування у навчально-виховному процесі в цілому та на кожному конкретному уроці, що спричинює зміни організаційних моментів, а саме: відбувається економія часу як уроку, так і підготовки до нього; з'являється зручність у його проведенні; обсяг та технологічні можливості дозволяють будувати будь-які типи уроків та у більшому обсязі використовувати різні види навчальної діяльності учнів (у тому числі, й самотійної).

Комп'ютер можна використовувати на всіх етапах процесу навчання: при поясненні нового матеріалу, закріпленні, повторенні, контролі рівня навчальних досягнень. Я використовую комп'ютер на уроках мови як при вивченні нового матеріалу, так і при закріпленні, узагальненні та систематизації вивченого. На уроках літератури найчастіше під час вивчення нового матеріалу. На уроках комп'ютер виконує функції вчителя, а саме:

- є джерелом інформації (частково замінює вчителя або книгу);
- наочною допомогою, при чому наочність якісно нового рівня з можливостями мультимедіа й телекомунікації);
- тренажером;
- засобом діагностики та контролю.

Використання комп'ютера на уроках розширює мої можливості як учителя під час підбору матеріалу до уроку і форм навчальної роботи, робить уроки яскравими та цікавими, інформаційно та емоційно насиченими.

Звичайно ж, комп'ютер на уроках виступає як засіб навчання, що може значно підвищити ефективність уроку, сприяти міцнішому засвоєнню знань учнів, активізує діяльність учнів. Використовуючи комп'ютер, можна проводити уроки-презентації, уроки-дослідження, віртуальні екскурсії

(відвідати музеї, не відходячи від розумної машини), уроки-проекти (учні готують власні проекти комп'ютерного уроку, що дозволяє їм закріпити й поглибити знання).

Наголошуючи на формуванні мовленнєвої компетенції засобами інноваційних технологій, ми повинні спиратись на те, що людина запам'ятовує 20% почутого, 40% побаченого, 60% побаченого і почутого, 80% побаченого, почутого і зробленого самостійно. Формування мовленнєвої компетенції включає в себе зміст мовної освіти та організаційні форми, методи і засоби навчання української мови. Знання з морфології, сполучуваності лексем, правильне використання у мовленні одиниць мови, побудова власних висловлювань (діалогічних і монологічних), збагачення активного словникового запасу сприяє ефективному оволодінню учнями мовленнєвою компетенцією.

Ще Я.А.Коменський у праці «Велика дидактика» писав: «...Все, що тільки можна, давати для сприймання чуттям, а саме: видиме – для сприймання зором, чутне – слухом, запахи – нюхом, доступне дотикові – через дотик. Якщо будь-які предмети можна сприйняти кількома чуттями, нехай вони відразу сприймаються кількома чуттями...» Дидактичні можливості мультимедійних засобів навчання, що використовуються на уроках української мови та літератури, можна стисло визначити так:

- посилення мотивації навчання;
- активізація навчальної діяльності учнів, посилення їх ролі як суб'єкта навчання діяльності (можливість обирати послідовність вивчення матеріалу, визначення міри і характеру допомоги та ін.);
- індивідуалізація процесу навчання, використання основних і допоміжних навчальних впливів, розширення меж самостійної діяльності школярів;
- урізноманітнення форм подання інформації;
- урізноманітнення типів навчальних завдань;
- створення навчального середовища, яке забезпечує «занурення» учня в уявний світ, у певні соціальні і виробничі ситуації;
- постійне застосування ігрових прийомів;
- забезпечення негайного зворотного зв'язку, можливість рефлексії;
- можливість відтворення фрагмента учбової діяльності.

Використання ІКТ сприяє тому, що за короткий час учні спроможні засвоїти та переробити великий обсяг інформації. Фактичне сприйняття демонстраційних матеріалів є в 60 тисяч разів швидшим, аніж тексту, який читаємо. Досвід створення та використання презентацій у процесі вивчення української мови і літератури дозволяє визначити низку факторів, які впливають на ефективність навчально-виховного процесу:

- зростання впливу виступу на аудиторію, оскільки значний обсяг інформації сприймається зоровими та слуховими рецепторами одночасно;
- полегшення розуміння і сприйняття поданого матеріалу;
- запам'ятовування навчального матеріалу на значний період;

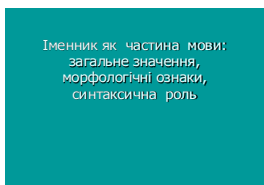
- збільшення психологічної вірогідності прийняття правильних висновків, суджень, узагальнень; - скорочення часу на розкриття проблеми.

Приклад мультимедійного уроку (з власного досвіду):

1. Мотивація уроку – короткий вступний матеріал. Під час мотивації створюю проблемну ситуацію за допомогою проблемного запитання (запитання демонструю на мультимедійній дошці)

Можна поставити питання: чого ти очікуєш від сьогоднішнього уроку?

2. Оголошення теми та завдань уроку (наступний слайд теж на дошці).

3. Основна частина уроку – опанування навчальним матеріалом уроку: робота з поняттями, невеликими текстовими фрагментами, що містять навчальну інформацію, відеосюжетами, аудіозаписами, фотодокументами, таблицями, схемами (виклад необхідної інформації з теми у вигляді слайдів). Мультимедійні технології дозволяють подати учням набагато більше інформації, ніж на уроці без використання комп'ютера.

Основна частина уроку може включати і проведення невеликої навчальної дискусії, роботу в групах, творчий звіт з виконання індивідуального завдання. Звісно, використовуються і традиційні форми роботи та методи і прийоми навчання.

4. Підбиття підсумків уроку включає рефлексію почуттів (наприклад, що сподобалося на уроці найбільше), способів діяльності учнів (для прикладу, чи раціональними були види діяльності, завдання, що використовувалися під час заняття) та відтворення учнями основних понять уроку з демонстрацією слайдів з текстовими фрагментами.

Вважаю, що систематичне використання комп'ютера на уроці, зокрема систем презентацій, сприяє наступному:

- підвищенню якісного рівня використання наочності на уроці;
- зростанню продуктивності уроку;
- реалізації міжпредметних зв'язків;
- уможливленню організації проектної діяльності учнів зі створення навчальних програм під керуванням учителів інформатики та української мови;
- логічному викладу навчального матеріалу, що значно підвищує рівень знань учнів;
- покращенню взаємин «учень-учитель», особливо з учнями, «далекими» від мови та літератури, які, зазвичай, захоплюються інформатикою;
- зміні ставлення школярів до комп'ютера: вони починають сприймати його як універсальний інструмент для роботи в будь-якій галузі людської діяльності.

Використання комп'ютерної техніки справді робить урок цікавим і по-справжньому сучасним, контроль і підбиття підсумків проходять об'єктивно і своєчасно.

Головною метою учителя, який використовує інформаційно-комунікаційні технології на уроці, має бути – створення сприятливих умов для активного розвитку пізнавальної діяльності, успіх якої значною мірою залежить від різноманітності пізнавального простору.

Але, використання ІКТ містить недоліки: неможливість повної/тотальної заміни технічним засобом традиційних засобів (крейди і дошки) та підготовка до таких уроків потребує багато часу. Цей процес включає в себе кілька моментів: визначення уроків, які доцільно робити комп'ютерними, організація таких уроків, підбір навчального та наочного матеріалу. Тому, проводити кожен урок з використання інформаційно-комунікаційних технологій важко, але без використання ІКТ урок не уявляю.

Вважаю, що головне завдання використання ІКТ у процесі вивчення української мови й літератури – підвищити пізнавальний інтерес учнів до вивчення предмета, ефективність його опанування школярами.

Т.Ф.Бауер,
учитель української мови та
літератури Валявської ЗОШ І – ІІІ ступенів
Городищенської районної ради

ДОЦІЛЬНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ІКТ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ: ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА, ДОСВІД

Сучасне життя вносить свої корективи до методики викладання української мови та літератури. Аби урок був цікавий учням, учителеві доводиться освоювати нові методи викладу матеріалу. До нашого життя міцно увійшло таке поняття, як комп'ютер. Хочу поділитися досвідом, а також розповісти про деякі комп'ютерні новинки, які можуть бути корисні в навчальному процесі.

Без процесу інформатизації освіти вже неможливо уявити сучасну школу. Проте, деякі викладачі гуманітарних дисциплін сумніваються в доцільності вживання інформаційних технологій. Я вважаю, що такий підхід необґрунтований.

Використання інформаційних і комунікаційних технологій на уроках української мови та літератури, на мій погляд, дозволяє:

- розвинути в учнів творчі здібності, навички дослідницької діяльності, уміння приймати оптимальні рішення;
- розширити можливості обсягу інформації;
- сформувані в школярів уміння працювати з інформацією, розвинути комунікативні здібності;

- підсилити мотивацію навчання;
- активно залучати учнів до навчального процесу;
- дати дитині максимально можливий для неї обсяг навчального матеріалу;
- якісно змінити контроль за діяльністю учнів;

Але досягти цього нелегко, тому що лише системне й доцільне використання інформаційно-комунікаційних засобів навчання в освітньому процесі дозволяє оптимізувати діяльність вчителя на уроці, тобто підвищити якість навчання школярів за рахунок поліпшення якості діяльності вчителя (викладання предмету).

Для цього (і це найважливіше !) кабінет повинен бути оснащений необхідною технікою: комп'ютер, мультимедійний проектор, інтерактивна дошка, медіа тека, постійний доступ до Internet. Про це загальноосвітній школі, особливо сільській, поки що залишається тільки мріяти. Як вихід, пропонується складати розклад для проведення уроків у комп'ютерному класі. Проте це дає змогу лише для епізодичного застосування ІКТ.

Завдання, що стоять перед учителем-словесником за умови використання ІКТ, різняться від мети й завдань інших учителів-предметників і передбачають роботу з текстом, з художнім словом, з книгою. Учителеві української мови та літератури необхідно сформувати в учнів міцні орфографічні й пунктуаційні уміння та навички, збагатити словниковий запас учнів, навчити їх володіти нормами літературної мови, дати знання лінгвістичних і літературознавчих термінів. Безперечним помічником у вирішенні цих завдань є ІКТ.

Можливо, хтось заперечить, що не можна урок зводити лише до спілкування з комп'ютером. Але про це й не йдеться. Звичайно, живе, емоційне слово вчителя - словесника ніколи не замінити машині, нехай навіть найрозумнішій. Та й увесь урок недоцільно будувати на роботі з комп'ютером. Спілкування з розумною машиною не повинне займати більше 15 хвилин уроку. Комп'ютер докорінно змінює характер педагогічної діяльності. Уведення ІКТ в навчальний процес розширює можливості викладача, забезпечує його такими засобами, які дозволяють вирішувати лінгводидактичні проблеми:

- 1) удосконалення організації викладання, підвищення індивідуалізації навчання (максимум роботи з кожним учнем);
- 2) ІКТ можуть допомогти в ліквідації прогалин у знаннях, що виникли через пропуск уроків;
- 3) підвищення продуктивності самопідготовки учнів після уроків;
- 4) прискорюється тиражування і доступ до всього того, що накопичене в педагогічній практиці;
- 5) можливість зібрати дані за індивідуальною та колективною динамікою процесу навчання. Інформація буде повною, регулярною й об'єктивною.

Практика показує, що учні охоче йдуть на заняття з використанням ПК, мультимедійних засобів, у школярів виробляється стійкий інтерес до таких

уроку, менше розсіюється увага, оскільки існує зворотний зв'язок вчителя з учнями.

Дітей зацікавлюють нові умови, невимушеність обстановки, саме спілкування з комп'ютером. Із пасивного сприймання навчання перетворюється на активний процес, і чим більше розумових зусиль докладає учень, тим продуктивнішою стає його діяльність. Усі розумові операції учнів супроводжуються практичними діями.

Систематичне використання ПК на уроці дає змогу говорити про цілий ряд позитивних моментів:

- підвищення рівня використання наочності на уроці;
- підвищення продуктивності уроку;
- відбувається актуалізація пізнавальних інтересів учнів;
- учитель, який створює або використовує інформаційні технології,

мусить звертати величезну увагу на логіку викладу начального матеріалу, що сприяє підвищенню рівня знань учнів;

- змінюється, особливо в 5-7-класників, ставлення до ПК, не як до дорогої, захоплюючої іграшки. Діти, особливо хлопці, починають сприймати комп'ютер як універсальний інструмент для роботи в будь-якій галузі людської діяльності.

На уроках з ІКТ кожен учень працює в індивідуальному темпі і за індивідуальною програмою, тут можна легко застосовувати принцип диференціації. Слабкий учень може за бажання повторити матеріал стільки разів, скільки необхідно, і робить він це з більшим бажанням, ніж на звичайних уроках. Сильні учні отримують важчі варіанти завдань або консультують слабких.

ПК – унікальний засіб наочності, адже забезпечує учнів активною взаємодією з динамічними таблицями, опорними схемами і сигналами, алгоритмами, комп'ютер володіє здатністю методично яскраво представити мовну наочність, «матеріалізувати» її за допомогою кольору, графіки, системи підкреслення, динаміки зображення, ефекту мерехтіння, звуку, піктографії, «пожвавлення» ілюстрацій і так далі. Завдяки постійному зворотному зв'язку інформаційного й контролюючого характеру школярі набувають можливості коректувати свою навчальну діяльність.

Учні також вчаться редагувати тексти, набирають самі тексти своїх творчих, роблять комп'ютерні малюнки. Старшокласники оформляють свої доповіді, реферати за допомогою комп'ютера, виконують малюнки, схеми, допомагають робити тести, дидактичний матеріал.

До найбільш ефективних форм представлення матеріалу з літератури слід віднести мультимедійні презентації. Дана форма дозволяє подати навчальний матеріал як систему яскравих опорних образів, наповнених вичерпною структурованою інформацією в алгоритмічному порядку. У цьому випадку задіюються різні канали сприйняття, що дозволяє закласти інформацію не лише у фактографічному, але й в асоціативному вигляді в пам'яті учнів. Виклад навчального матеріалу у вигляді мультимедійної презентації скорочує час

навчання, дозволяє поглибити зміст уроку, його результативність і викликати інтерес до матеріалу, що вивчається.

Практикую комп'ютерні тести під час перевірки засвоєння учнями змісту художнього твору, що дає можливість швидко й об'єктивно оцінити кожну дитину, показати, на що слід звернути увагу чи змусити до повторного читання.

Також маю розроблені комп'ютерні тести для проведення тематичних атестацій з української мови та літератури. Надзвичайно ефективним є використання такого виду тестів у ході підготовки учнів 11 класу до ЗНО.

Активно використовую у своїй роботі інтернет-ресурси. З їх допомогою можна створити портретні галереї і фонотеку: зробити записи виконання творів самими авторами або майстрами художнього слова, підібрати відеофрагменти.

Робота з програмою Microsoft Publisher дозволяє отримати реальний продукт своєї діяльності у вигляді газети, журналу, буклету і т. ін. Вона використовується для:

- оформлення результатів групової роботи;
- випуску газети, інформаційного листка.

Для презентації творчих робіт членів гуртка разом з дітьми видаємо альманах «Проба пера».

Використання ІКТ є ефективним під час підготовки та проведення вчителем різних форм уроку: мультимедійної шкільної лекції, уроку – спостереження, уроку – семінару, уроку – практикуму, уроку – віртуальної екскурсії. Організація таких екскурсій можлива на природу, до музею, на батьківщину письменника.

Отже, використання ІКТ на уроках української мови та літератури дозволяє вчителю:

- наповнити уроки новим змістом;
- розвивати творчий підхід до сприйняття навколишнього світу, допитливість учнів;
- формувати елементи інформаційної культури;
- прищеплювати навички раціональної роботи з комп'ютерними програмами;
- підтримувати самостійність в освоєнні комп'ютерних технологій;
- іти в ногу з часом.

Сучасний педагог повинен уміти працювати з новими засобами навчання хоча б заради того, аби забезпечити одне з найголовніших прав учня - право на якісну освіту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алборова С.З. Телекоммуникации как средство развития познавательного интереса учащихся: Автореф...дис. канд. пед. наук: 13.00.01 / Северо-Осетинский гос. ун-т им. К. Л. Хетагурова. – Владикавказ, 1999. – 14 стр.

2. Байкенжина Д. Новые информационные технологии обучения в решении дидактических задач на уроке английского языка. <http://www.natek.freenet.kz/baikenzhina1.htm>

3. Смольяникова И.А. Ресурсы ИКТ как технологическая составляющая учебной среды для формирования иноязычной компетенции. <http://ito.edu.ru/2003/II/2/II-2-2196.html>

4. Машбиц Е.И. Психолого-педагогические проблемы компьютеризации обучения: (Педагогическая наука – реформе школы). – М.: Педагогика, 1988. – 192с.

5. Рождественська Д.Б. Інформаційний та психоло-педагогічний дослідницький потенціал освітнього порталу “Діти України” у зб. наук. праць “Засоби і технології єдиного інформаційного освітнього простору” / За ред. В. Ю. Бикова, Ю. О. Жука / Інститут засобів навчання АПН України. – К.: Атіка, 2004. – 240 с. – С.74-80.

О. Г. Сахно,

учитель української мови та літератури
Степанівської загальноосвітньої школи
I-II ступенів Драбівської районної ради

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРЕЗЕНТАЦІЙ НА ТВОРЧО-УЗАГАЛЬНЮЮЧОМУ МІНІ-МОДУЛІ З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

*Зважаючи на швидкоплинність
життя, ми не можемо дозволити
собі витратити час на завдання, які
не ведуть до нових результатів.*

Л. Ландау.

XXI століття – час переходу до високотехнологічного інформаційного суспільства, в якому якість людського потенціалу, рівень освіченості й культури всього населення набувають вирішального значення. Комп'ютери стрімко увійшли в різноманітні сфери повсякденної діяльності суспільства, і на уроках української мови та літератури вони стали звичними засобами навчання. Комп'ютер сприяє не тільки розвитку самостійності, творчих здібностей учнів, його застосування дозволяє змінити саму технологію надання освітніх послуг, зробити урок більш наочним і цікавим. Комп'ютер забезпечує активізацію діяльності вчителя та учнів на уроці, сприяє здійсненню диференціації та індивідуалізації навчання, розвитку спеціальної або загальної обдарованості, формуванню знань, посилює міжпредметні зв'язки. Все це дає можливість покращити якість навчання.

Використання інформаційних технологій на міні-модулях української мови та літератури може відбуватися різними способами. У своїй роботі успішно використовую метод презентацій, особливо ефективним він є на творчо-узагальнюючих міні-модулях з української літератури. Цей міні-модуль є дидактичним засобом активізації пізнавальної діяльності, розвитку креативності й одночасно формування певних рис особистості. Зорієнтований на застосування фактичних знань в умовах творчої діяльності особистості. Характеризується такими чинниками як самоосвітня діяльність, саморозвиток, інтегративна здібність учнів до самостійного процесу творення, реалізацією духовних потреб само розвиваючої особистості. Саме метод презентацій дає змогу успішно реалізувати ці засади.

«Презентація – це набір слайдів і спецефектів, що супроводжують їх показ на екрані, а також конспект і план доповіді, що зберігаються в одному файлі.

Слайд – це окремий кадр презентації, що може містити в собі заголовок, текст, графіку, діаграми тощо»[1, 4].

Роботу проводжу таким чином:

На інформаційно-мотиваційному міні-модулі оголошую теми презентацій (учні можуть доповнити список власною темою, але вона повинна бути лаконічною), а також час проведення творчо-узагальнюючого заняття. Метод презентацій використовую систематично, тому учні знають вимоги щодо їх оформлення.

При створенні і оформленні презентацій вимагаю:

- * Знання тексту твору і критичного матеріалу;
- * Використання різноманітних джерел: підручників, художньої літератури, Інтернету, фольклору...
- * Використання цитат з твору;
- * Використання власних думок, висновків;
- * Кількість слайдів – не менше 15. Розміщені в певному порядку, обов'язкові – назва презентації, хто над нею працював, використана література.

На діяльнісно-розвиваючих міні-модулях протягом вивчення теми учні збирають матеріал до презентацій. Тут «важливою є робота з різними джерелами інформації, що передбачає використання проблемних, пошукових і дослідницьких методів, які дозволяють виявити варіативні точки зору на дану проблему, сформувані особисту точку зору, а також узагальнити зібраний матеріал і подати його в наочній, естетично значущій формі» [2, 7].

Хід дидактичної взаємодії на творчо-узагальнюючих міні-модулях :

1. Повідомлення теми та очікуваних результатів.
2. Творчий етап діяльності. Кожна група презентує результати своєї роботи.
3. Рефлексія діяльності. Цей етап об'єднуємо із підсумками навчальної діяльності.

Рефлексія завжди містить декілька елементів: фіксацію того, що відбулося, визначення міркувань та почуттів щодо роботи над презентацією. У

підсумках роботи учні проводять самооцінювання або взаємооцінювання, аргументуючи оцінки.

4. Підсумок навчального міні-модуля. Аргументоване оцінювання проєктів в цілому і кожного учня зокрема учителем.

Вважаю, що систематичне використання комп'ютера на дидактичних взаємодіях, зокрема систем презентацій, сприяє наступному:

- підвищенню якісного рівня використання наочності на уроці;
- зростанню продуктивності уроку;
- реалізації міжпредметних зв'язків;
- уможливленню організації проєктної діяльності учнів зі створення навчальних програм під керуванням учителів інформатики та української мови;
- логічному викладу навчального матеріалу, що значно підвищує рівень знань учнів;
- покращенню взаємин «учень-учитель», особливо з учнями, «далекими» від літератури, які, зазвичай, захоплюються інформатикою;
- зміні ставлення школярів до комп'ютера: вони починають сприймати його як універсальний інструмент для роботи в будь-якій галузі людської діяльності, набуванню навичок роботи з ним;
- умінню вчитися: знають, де і як потрібно знайти матеріал, як тлумачити факти, як їх обґрунтовувати;
- умінню ставити мету і досягати її;
- умінню аналізувати власну працю.

Отже, заняття з використанням презентацій, на мій погляд, «стає цікавішим для учня, а тому й ефективнішим для засвоєння знань, поліпшує рівень унаочнення навчального матеріалу[1,4]», тому потрібно впроваджувати нові, прогресивні технології освіти, заохочувати учнів до пошукової діяльності, творчого підходу, практичного застосування отриманих знань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бордюг Л. Метод проєктів при викладанні шкільного курсу літератури / Л. В. Бордюг, Т. А. Круглова // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2010. – № 22-24. – С.7
2. Концева Р. М. Мультимедіа на уроках української мови та літератури / Р.М. Козіна // Вивчаємо українську мову та літературу – 2011 – № 25 – С. 4.

Л. І.Слободян,
учитель української мови та літератури
Перервинцівського НВК «загальноосвітня
школа I – III ступенів – дошкільний
навчальний заклад» Драбівської районної ради

**ДОЦІЛЬНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМП'ЮТЕРНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ:
ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА, ДОСВІД**

Національна освіта в Україні потребує пошуків нових шляхів, нових підходів до викладання основ наук у загальноосвітній школі, а української мови та літератури особливо, тому що вона є важливим фактором формування національної свідомості та мовної особистості.

Одним із таких нових підходів є використання інформаційно-комп'ютерних технологій на уроках української мови та літератури. Комп'ютерні інформаційні технології навчання – це процес підготовки і передачі інформації, кого навчають, засобом здійснення якого є комп'ютер. Тому при підготовці до уроку вчителю потрібно не лише дотримуватися основних дидактичних принципів і систематичності та послідовності, доступності, диференційованого підходу, науковості та ін., а й використовувати всі можливості сучасної техніки. Адже необхідно навчити кожну дитину швидко освоювати, перетворювати і використовувати в практичній діяльності велику кількість інформації. Щоб учні активно, з цікавістю і захопленням працювали на уроці, бачили результати своєї праці і могли їх оцінити дуже важливим компонентом є організація процесу навчання.

Допомогти вчителю налагодити навчальний процес на сучасному рівні може поєднання традиційних методів навчання та сучасних інформаційних комп'ютерних технологій. Використання комп'ютера на уроці дозволяє зробити процес навчання індивідуальним, мобільним, цікавим. Працюючи з комп'ютером учитель краще оцінить здібності і знання дитини, зрозуміє її.

Комп'ютер може використовуватися на всіх етапах уроку: при поясненні нового матеріалу, закріпленні, повторенні, а найдоцільніше при контролі.

Нові інформаційні технології надають величезні можливості вчителям у розвитку здібностей дітей. Особливо це корисно для роботи з обдарованими дітьми: з'явилися умови надати талановитим учням доступ до більшої кількості потрібної інформації. Для відстаючих школярів також є можливість надолужити прогаяне.

Окрім того, впровадження нових форм дидактичної взаємодії словесника і учнів, що передбачає залучення сучасної техніки є конструктивним шляхом розв'язання такого, сказати б, стратегічного завдання, як виховання творчого читача. Тому й важливо всім учасникам педагогічного процесу набувати практичних навичок пошуку та використання інформації і в Інтернеті (базова інформація на серверах, різноманітні бази даних провідних бібліотек, наукових центрів, вищих навчальних закладів, музеїв), і на електронних носіях.

Ми (вчителі) розуміємо, що, набуваючи нових знань, читаючи нову корисну літературу, учень розвивається, пізнає невідоме і в майбутньому зможе цим скористатися. Тому також необхідно звертати увагу на використання комп'ютера на уроці і вдома, в позаурочний час.

Щоб урізноманітнити методичні прийоми, покликані підвищити мотивацію до навчальної діяльності, заохотити школярів до творчого читання художніх творів, а отже, і спонукати до зацікавлення обговорення порушених письменниками проблем, використовуємо комп'ютерні програми, електронні інформаційні джерела. Зокрема, ілюстративний аудіоматеріал CD «Тарас

Шевченко. Життя і творчість». Він містить тематичний матеріал, ілюстративний та відеоряд. Режим пошукової системи уможлиблює ефективний вибір інформації за алфавітним, хронологічним або тематичним покажчиком. Диск складається з окремих розділів: «Біографія», «Поезія», «Малярство», «Хронологія художніх творів». Це допомагає вчителю не лише поляризувати літературно-художню спадщину Т. Шевченка серед учнівської молоді, а й спробу простежити його вплив як поета і художника на творчість інших письменників, майстрів образотворчого мистецтва.

При вивченні творчості Котляревського в 9 класі можна використати CD мультфільм «Енеїда», який створено 1991 року на замовлення Міністерства культури України кіностудією анімаційних фільмів.

Важливим завданням учителя є активізація пізнавальної діяльності школярів, пошуки індивідуального підходу до кожного учня, модернізація процесу навчання і контроль за рівнем засвоєння ними навчального матеріалу. Тут на допомогу вчителю-словеснику прийде тестування учнів на комп'ютері. Практика показує, що за умови поєднання з іншими видами перевірки (творчими письмовими роботами, усним опитуванням) використання тестових завдань є досить ефективним прийомом, що стимулює підготовку учнів до кожного уроку й підвищує мотивацію до навчальної діяльності. Тестування на комп'ютерах можна використовувати на різних етапах уроку. Наприклад, на уроці української літератури в 10 класі при перевірці домашнього завдання можна запропонувати тестування на комп'ютерах:

- 1. Скільки фрагментів повісті І. Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я» було вилючено цензурою в публікації 1886 року в Східній Україні?**
  - a) 25;
  - b) 20;
  - c) жодної;
  - d) 10.
- 2. На чому письменник зосереджує основну увагу в творі «Кайдашева сім'я»?**
  - a) на коханні;
  - b) на сім'ї як осередку суспільства;
  - c) на зображенні історичних подій;
  - d) на великій кількості грошей.
- 3. Що примусило Мелашку з повісті І. Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я» піти до Києва?**
  - a) бажання знайти гарну роботу;
  - b) за розвагами;
  - c) постійні сімейні сварки;
  - d) щоб очистити совість.
- 4. У кого з персонажів повісті в один момент «кум забрав очі»?**
  - a) Карпа;
  - b) сусіда;
  - c) Омелька Кайдаша;

- d) Лавріна.
- 5. Про кого з героїв повісті рядки: «З-під квітки виринула з колосків голова з чорними кісьми і наче попливла назад колосками»?**
- a) про Мелашку;
  - b) про Мотрю;
  - c) про бабу Палажку;
  - d) про Кайдашиху.
- 6. Ким за професією був Омелько Кайдаш?**
- a) їздовим;
  - b) стельмахом;
  - c) учителем;
  - d) канцеляристом.
- 7. Хто з персонажів повісті «Кайдашева сім'я» займав головну позицію у сім'ї?**
- a) Маруся Кайдашиха;
  - b) Омелько Кайдаш;
  - c) Карпо;
  - d) Лаврін.
- 8. Як називається село, в якому відбуваються події, зображені в повісті І. Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я»?**
- a) Біївці;
  - b) Семигори;
  - c) Піски;
  - d) Зачепилівка.
- 9. У кого з героїв повісті були жовті чоботи?**
- a) у баби Палажки;
  - b) у Марусі Кайдашихи;
  - c) у Мотрі;
  - d) у Балашихи;
- 10. Хто виколов око Кайдашисі?**
- a) баба Палажка;
  - b) Мотря;
  - c) Мелашка;
  - d) Карпо.
- 11. Визначте художньо – виражальні засоби в словах: «Тільки сало в печі шкварчало сердито та голосно».**
- a) порівняння;
  - b) уособлення, епітети;
  - c) антитеза;
  - d) синекдоха.
- 12. Про кого з персонажів повісті слова: «У неї серце з перцем»?**
- a) про Кайдашиху;
  - b) про Галю;
  - c) про Мотрю;

d) про Мелашку.

Учитель-словесник, який володіє комп'ютерними технологіями, знає, що учнів можна зацікавити незвичайною формою подання будь-якого правила: наприклад, використовуючи малюнки, анімацію, запропонувати віртуальну подорож країною Орфоепія (Орфографія, Морфологія та ін..) та виконати завдання казкових персонажів або героїв улюблених творів.

Цього можна досягти користуючись програмою Power Point, за допомогою якої учні створюють презентації результатів своєї дослідницької діяльності щодо літературного твору, героя, презентації-загадки, презентації у вигляді реклами навчального матеріалу та ін..

Ефективним методичним прийомом, який допомагає в цікавій формі узагальнювати, повторювати, систематизувати та створювати нове на основі вивченого, є також і підготовка учнями презентації з української мови та літератури. Наприклад, учні 7 класу, вивчаючи творчість Т.Г.Шевченка, створили презентацію «Тарасовими шляхами».

Фрагменти презентації:

Ми розглянули лише деякі можливі шляхи використання інформаційно-комп'ютерних технологій, що їх повинна розв'язувати сучасна освіта. Звичайно, ці технології на уроках мови та літератури не слід сприймати, як універсальний засіб від багатьох проблем, з якими щодня зустрічається словесник. Але ж таке важливе завдання, як формування творчого читача можна розв'язати тільки тоді, коли вчитель зуміє прищепити любов до художньої літератури, мистецтва. Звичайно спілкування на уроках мови та літератури ніщо не замінить. Однак, живучи в епоху інформаційних технологій ми повинні навчитися розумно ними користуватися.

ЛІТЕРАТУРА

1. Молочко С.Р. Українська література. Завдання для тематичної атестації. 10 клас. Книга для вчителя. – Х.: Країна мрій™, 2006. – 48 с.
2. Уліщенко А. Комп'ютер і вивчення української словесності // Дивослово 2006. – №10. – с.7.
3. Шестоपालов О. Контрольно-діагностична система TEST-W.

Л.П. Кравченко,

учитель української мови та літератури
Христинівської загальноосвітньої школи
I – III ступенів №2 Христинівської районної ради

СУЧАСНИЙ УРОК УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ І МУЛЬТИМЕДІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ: ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ

Як допомогти розкритися багатству індивідуального світу дитини?

Як організувати процес пізнання, щоб в очах не згасав вогник допитливості і навчання стало натхненною, захоплюючою працею, щоб кожні 45 хвилин пробуджували в кожному учневі інтерес до навчання.

Досягнути цього можна чіткою організацією навчального процесу, створенням атмосфери доброзичливості на уроках, наданням кожному учневі можливості виявити своє «Я», відчуті свою власну значущість. Разом з тим головне завдання вчителя – це пробудження та розвиток інтересу. Адже інтерес – рушійна сила пізнання та навчання. Інтерес – це зернятко, з якого вчитель вирощує мотивацію до навчання. Інтерес до уроку починається з учителя. «Чи цікавий він (вона)?» Це перше, що можна прочитати в дитячих оценьтах.

Але зараз для розвитку інтересу дітей до навчання на уроці недостатньо лише особистісних якостей учителя. Необхідно створити й нові технічні умови навчання. Тому я хочу звернути увагу на використання новітніх інформаційних технологій на уроках української літератури. Адже сьогодні вони стали невід'ємною складовою сучасного світу, вони визначають подальший економічний та суспільний розвиток людства.

Використання інформаційних технологій може відбуватися різними способами, відповідно до потреб конкретного уроку, рівня володіння різними програмами та наявності сертифікованих програм в системі середньої загальної освіти.

У своїй роботі використовую такі їх види:

- інформаційні технології;
- окремі типи файлів (зображення, відео-, аудіо-, анімації).

Та в практичній своїй діяльності надаю перевагу використанню власного дидактичного засобу — мультимедійної комп'ютерної презентації, зокрема такі їх види:

- презентації для лекційного викладу матеріалу;
- презентації для повторювально-узагальнювальних уроків;
- презентації для уроків тематичного оцінювання знань.

Хоча досвід ще невеликий (з 2005 року), можу сказати, що використання презентацій полегшують роботу вчителя як лектора. На відміну від традиційної, комп'ютерна лекція має великі можливості використання ілюстративних матеріалів.

Демонстрація презентації супроводжує лекційну частину заняття, сприяє кращому засвоєнню матеріалу. Екран дисплея і слово вчителя — дієві засоби розвитку мовлення на уроках літератури. Учні навчаються слухати мову, дивитись та усвідомлювати екранний образ, що поглиблює розуміння лекції, бо на рецептори діє емоційна мова з її виражальними засобами (темпом, тембром, паузами, інтонацією та ін.), і зорові образи. Крім того, це дає змогу «оживити» урок, пов'язати вивчення матеріалу з враженнями, спостереженнями учнів.

Кожна сторінка презентації містить текстову, графічну та анімаційну інформацію. Це справляє сильний емоційний вплив на учнів, а також стимулює

їх творчі здібності. Таким чином, комп'ютер виступає як технічний засіб навчання.

Застосовуючи можливості локальної мережі кабінету інформатики, діти мають змогу спостерігати зображення на своїх моніторах. Учні, які слухають матеріал, одночасно можуть бачити демонстраційний матеріал. Тому комп'ютерну лекцію потрібно розглядати як новий інструмент у роботі вчителя, що дозволяє створювати наглядові і більш інформаційно насичені уроки. Визначальними пріоритетами моєї практичної діяльності є особистісно орієнтований підхід, індивідуалізація й диференціація навчання. Орієнтація на конкретного учня, його потенційні можливості як партнера, який свідомо здобуває знання, розвиває здібності, набуває досвіду спілкування в діалозі, аргументовано відстоює свою думку.

Учень у мене — співтворець уроку.

Адже використання презентацій передбачає активну взаємодію учителя та учня. Діти залучаються до навчального процесу як активні учасники. Атмосфера доброзичливості та співробітництва, яку я намагаюся створити на своїх уроках, сприяє інтелектуальній розкритості учнів, вільному обміну думками, реалізації їх пізнавальних потреб й інтересів.

Отже, створення мультимедійних презентацій посилюють діяльну активність учня як суб'єкта навчального процесу. Саме для цієї роботи використовуємо програму PowerPoint, за допомогою якої учні створюють презентації за результатами своєї дослідницької діяльності за змістом літературного твору, під час опрацювання характеристики героя, біографії письменника.

Ця ефективна форма допомагає узагальнювати, відпрацьовувати, повторювати, систематизувати і створювати нове на основі вивченого. Підготовка вчителя і учнів до уроку здійснюється поетапно.

1-й етап — учитель визначає тему, навчальні завдання, час проведення.

2-й етап — учитель вивчає теоретичний матеріал з теми, складає план уроку; підбирає літературу.

3-й етап — учні здійснюють розподіл завдань між собою за два тижні до уроку. Для цього клас ділиться на кілька груп, враховуючи психологічну сумісність. Повідомляється тема, призначається в кожній групі консультант (спікер) із числа сильніших учнів для надання допомоги вчителю у підготовці і проведенні уроку.

4-й етап — вчитель разом з консультантом, що працює зі своєю групою, проводить 2 – 3 індивідуальні, консультації з учнями, допомагаючи відібрати необхідний теоретичний матеріал, визначити обсяг виступу, скласти конспект, підібрати демонстраційний матеріал, оформити свою сторінку презентації.

Під час самостійної роботи не стримую ініціативи дітей, з повагою ставлюся до будь-якої ідеї, намагаюся створити ситуацію успіху. Призначаю консультації, переглядаю чернетки, даю рекомендації.

Обравши тему, визначаємо з учнями ідею та разом обговорюємо її. Попередньо продумую можливі варіанти проблем, які важливо дослідити. Далі

формуємо групи: одна група підбирає демонстраційний матеріал і створює слайди, готує текстову інформацію до них, друга займається оформленням презентації, дизайном, анімацією. Обговорюємо можливі методи дослідження, пошукової інформації, способи оформлення. Можна створити ще одну групу з школярів, яка працюватиме над розробкою публікації.

Саме в такий спосіб ми готували з дев'ятикласниками урок-віртуальну подорож «Шляхами великої долі» (Життєвий та творчий шлях Т.Г. Шевченка). Одні учні підбирали фотографії, ілюстрації, інші окреслювали маршрут, складала текст, що мав супроводжувати ілюстративний матеріал, інша група учнів займалась дизайном презентації: анімацією, звуком; учні-редактори підбирали матеріал та розробляли дизайн публікації «У вінок Кобзареві».

Урок за поемою Т. Г. Шевченка «Гайдамаки» проводили також з використанням презентації. Клас був поділений на творчі групи (до речі, вони вже є сталими за складом) - істориків, істориків-дослідників, літературознавців. Учні-історики готували повідомлення «Коліївщина: як це було?». У процесі підготовки учні консультувалися з учителями історії, проводили пошук матеріалу для своєї сторінки презентації (карта України, на якій позначена територія, охоплена повстанням; портрети його організаторів — Гонти, Залізняка).

Група істориків-дослідників працювала над текстом, підбирала ілюстрації до поеми, готувала їм текстовий супровід. Працювало на уроці і довідкове бюро, представники якого пояснювали нові терміни, слова.

Мультимедійні уроки, зазвичай, будую за такою структурою:

1. Мотивація уроку – короткий вступний матеріал. Часто під час мотивації створюється проблемна ситуація за допомогою проблемного запитання.

2. Оголошення теми та очікуваних результатів уроку.

3. Основна частина уроку – опанування навчальним матеріалом уроку: робота з поняттями, невеликими текстовими фрагментами, що містять навчальну інформацію, відеосюжетами, аудіозаписами, фотодокументами, таблицями, схемами (виклад необхідної інформації з теми у вигляді слайдів).

Мультимедійні технології дозволяють подати учням набагато більше інформації, ніж на уроці без використання комп'ютера.

Основна частина уроку може включати і проведення невеликої навчальної дискусії, роботу в групах, творчий звіт з виконання індивідуального завдання. Звісно, використовуються і традиційні форми роботи та методи і прийоми навчання.

4. Підбиття підсумків уроку включає рефлексію почуттів (наприклад, що сподобалося на уроці найбільше), способів діяльності учнів (для прикладу, чи раціональними були види діяльності, завдання, що використовувалися під час заняття) та відтворення учнями основних понять уроку з демонстрацією слайдів з текстовими фрагментами.

Є спроби використання комп'ютерних технологій і в середніх класах.

Звичайно, не завжди, готуючись до уроку, вчитель має можливість виготовити достатню кількість яскравої наочності, знайти ілюстрації певного формату. Усі ці проблеми вирішує комп'ютер. Наприклад, добірка ілюстрацій до повісті С. Васильченка «У бур'янах» допомогла перетворити урок на яскраве дійство, де на екрані одна ілюстрація змінювала іншу. А п'ятикласники набирали назви до малюнків, озвучували їх, переказували. При цьому завдання можуть бути різного характеру:

- відшукування тексту, який відповідає зображенню;
- підготовка усних відповідей або письмових на поставлені вчителем запитання;
- зіставлення портретної ілюстрації художника зі словесним портретом у творі;
- написання вибіркового переказу за кількома ілюстраціями до твору.

Робота з ілюстраціями, з одного боку, полегшує розуміння змісту художнього твору, а з іншого, спонукає до відповідного мовного оформлення того, що підлягає засвоєнню. Власне, учні закріплюють новий лексичний матеріал, формують навички застосування його у власному мовленні, вчать вільно користуватися усною мовою.

Крім того, цей матеріал можна використовувати і на уроках мови, ставлячи перед учнями різні завдання:

- передати зміст слайду від І особи або в іншому часі;
- передати зміст з уведенням діалогу;
- ввести в текст певні лексико-граматичні мовні засоби (якщо це будуть учні V класу, то, наприклад, нехай добирають однорідні члени речення або слова, де відбувається чергування голосних у коренях слів. Якщо це учні VIII класу, вони користуються вставними словами і реченнями або повними і неповними реченнями). Власне, тип і ступінь складності завдань визначаються вчителем і підпорядковуються вивченню відповідного матеріалу;
- доповнити твір своїм ставленням до зображуваного.

Працюючи ось уже сьомий рік над даною проблемою, дійшла висновку, що у класах, де використовувалися мультимедійні технології, навчально-виховний процес відзначався такими перевагами:

- краще сприймався матеріал учнями, зростала їх зацікавленість (*сучасного учня дуже важко чимось здивувати, тим більше зацікавити*),
- відбувалася індивідуалізація навчання, розвиток творчих здібностей (*залучення школярів до створення уроків, проектів, презентацій*),
- скорочувалися види роботи, що стомлювали учня,
- використовувалися різні аудіовізуальні засоби (*музика, графіка, анімація*) з метою підвищення активності дітей,
- уможливлювалося динамічне подання матеріалу,
- забезпечуються умови для формування самооцінки учня та його для самостійної роботи.

Зрозуміло, що уроки з використанням мультимедійних технологій

потребують великої підготовки. Учитель повинен вміти користуватися різноманітними програмами: графічними, flesh – анімації, web – редактора, програмами для створення презентацій, програмами для роботи зі звуком та відео. Усе залежить від того, у якому вигляді ви вирішили подати інформацію. Це може бути відео, презентація, web – сторінка з різноманітними роликами. Взагалі, вибір дуже великий. Для унаочнення навчального матеріалу можна використовувати ресурси Інтернету.

Мультимедійний урок дає можливість комбінувати в одному уроці неймовірну кількість цікавих завдань, залучаючи все більшу й більшу кількість дітей. Насамперед, нам самим має бути цікаво те, що ми робимо, як ведемо урок. Коли ти задоволений, щасливий від створеного уроку, то й твоя енергія обов'язково передається дітям. І ти, напевно, зможеш заразити своїм бажанням пізнати щось нове, разом створити якесь диво.

Кожен раз, коли створюю черговий проект або урок, я відчуваю неймовірне задоволення від роботи, а ще більше від результату. Бажаю кожному спробувати хоча б раз використати мультимедійні технології, а далі ви вже не зможете інакше.

Вважаю, що основним показником того, що я на правильному шляху – це очі дітей, які із захопленням і неймовірним бажанням працюють на таких уроках, а також беруть активну участь у їх розробці, підборі матеріалу. Тому й прагну у своїй діяльності урізноманітнювати уроки, робити вивчення мови і літератури неповторним, пам'ятаючи слова Олеся Гончара, що бути у вічному пошукові – це значить *«шукати енергію слова в енергії душі»*.

ЛІТЕРАТУРА

1. Основи нових інформаційних технологій навчання: посібник для вчителів/ За ред. Ю.І. Машбіца. — К., ТЗМН, 1997.
2. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. – К., А.С.К., 2004.
3. Скуратівський Л.В. Інформаційні технології як засіб мовленнєвого розвитку учнів в процесі навчання української мови в основній школі // Українська мова і література в школі. — 2005. — №4.— с.7 – 10.
4. Шерман М.І. Електронні засоби подання навчального матеріалу як компонент навчально-методичного комплексу.
5. Якиманская И.С. Разработка технологи личностно ориентированного обучения // Вопросы психологи. — 1995.- №2.— С.16.

Видання підготовлено до друку та віддруковано
редакційно-видавничим відділом ЧОППОП
Зам. № 1191 Тираж 100 пр.
18003, Черкаси, вул. Бидгощська, 38/1